

Maria Montessori

Kovačić, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:883631>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-24**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

**MARIJA KOVAČIĆ
DIPLOMSKI RAD**

MARIA MONTESSORI

Petrinja, rujan 2017.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Petrinja)

PREDMET: OPĆA PEDAGOGIJA

DIPLOMSKI RAD

IME I PREZIME PRISTUPNIKA: Marija Kovačić

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Maria Montessori

MENTOR: doc.dr.sc. Marina Đuranović

Petrinja, rujan 2017.

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
SUMMARY	2
1. UVOD	3
2. ALTERNATIVNI, PEDAGOŠKI I DIDAKTIČKI SUSTAVI	4
3. MONTESSORI PEDAGOGIJA	6
3.1. Maria Montessori	7
3.2. Teorija odgoja i teorija škole.....	10
3.3. Antropološka i biološka osnova Montessori pedagogije	12
3.3.1. Razvoj djeteta	12
3.3.1.1. Razdoblje od rođenja do 6. godine	13
3.3.1.2. Razdoblje od 6. do 12. godine	15
3.3.1.3. Razdoblje od 12. do 18. godine	15
3.3.2. Osjetljivi stupnjevi	16
3.3.2.1. Četiri stupnja odgoja.....	18
3.3.3. Ljudske sklonosti.....	21
4. PEDAGOŠKA NAČELA MARIJE MONTESSORI.....	23
4.1. Poštovanje djeteta.....	24
4.2. Osposobljavanje osjetila i kretanje.....	24
4.3. Polarizacija pažnje	26
4.4. Sloboda i disciplina	27
4.5. Pripremljena okolina	29
4.6. Odgoj pokreta.....	30
4.7. Religijski odgoj	30
4.8. Svemirski odgoj	31
4.9. Odgoj kreativnosti	32
5. DIDAKTIČKI ASPEKTI ORGANIZACIJE UČENJA	33
5.1. Montessori prostor	35
5.2. Montessori materijal.....	36
5.2.1. Materijal potreban za praktične vježbe.....	38
5.2.2. Materijal potreban za razvoj osjetilnosti	40
5.2.3. Materijal za matematiku	42
5.2.4. Materijal za jezik	43

5.2.5. Materijal za kozmički odgoj	45
5.3. Montessori učitelji.....	47
6. OSNOVNA MONTESSORI ŠKOLA „BARUNICE DÉDÉE VRANYCZANY“	50
6.1. Način rada	50
7. ZAKLJUČAK.....	52
LITERATURA.....	54
POPIS SLIKA	56
Kratka biografska izjava	57
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	58

SAŽETAK

Maria Montessori najpopularnije je ime u povijesti predškolskog odgoja i jedna je od najvažnijih osoba modernog odgoja koja je svoj život posvetila zastupanju prava djeteta i dokazivanju njegovih izvanrednih intelektualnih sposobnosti.

Rad govori o karakteristikama Montessori pedagogije i o prvoj Osnovnoj Montessori školi „Barunice Dédée Vranyczany“. U radu je iznesena biografija Marije Montessori i njezina teorija odgoja i teorija škole. Opisuje se antropološka i biološka osnova Montessori pedagogije. Detaljno je objašnjen Marijin pogled na razvoj djeteta, nabrojani su i opisani osjetljivi stupnjevi i ljudske sklonosti. Zatim su opisana pedagoška načela Marije Montessori: poštovanje djeteta, osposobljavanje osjetila i kretanje, polarizacija pažnje, sloboda i disciplina te karakteristike odgoja pokreta, religijskog odgoja, svemirskog odgoja i odgoja kreativnosti. Ističe se važnost didaktičkih aspekata organizacije učenja, što uključuje Montessori prostor i materijal. Opisuje se svaki materijal zasebno: materijal potreban za izvođenje praktičnih vježbi, materijal potreban za razvoj osjetilnosti, materijal za matematiku, materijal za jezik te materijal za kozmički odgoj. U zadnjem poglavlju govori se o nastanku prve Osnovne Montessori škole „Barunice Dédée Vranyczany“ u Zagrebu i o njezinom načinu rada.

Ključne riječi: *dijete, Maria Montessori, Montessori pedagogija, pedagoška načela, učenje*

SUMMARY

Maria Montessori is the most popular name in the history of preschool upbringing and the most important person of modern upbringing who devoted her life in representing children rights and proving the importance of their extraordinary intellectual abilities.

Subject of the work is about the characteristics of Montessori pedagogy and the first primary Montessori school „Barunice Dédée Vranyczany“. The biography of Maria Montessori, her theory of upbringing and the theory of school are also the subject of work. Anthropological and biological basis of Montessori pedagogy. Detaily is described Maria's view on development of a child and so on the are listed and described sensitive stages and the human tendencies. Then, there are described pedagogical principles of Maria Montessori; child respect, sensing and motion training, movement polarization, freedom and discipline, then characteristics of upbringing, such as movement, religious, cosmic upbringing and creative upbringing. Didactic aspects stands out importance of organized teaching, which involves Montessori spaces and materials. Every material is described separately: materials which are necessary for practical use, materials which are important for developing sense, math material, language material and cosmic upbringing materials. In the last chapture, word is about the history of first primary Montessori school „Barunice Dédée Vranyczany“ in Zagreb and the way it works.

Key words: *child, Maria Montessori, Montessori pedagogy, pedagogical principles, learning*

1. UVOD

Alternativne škole počivaju na ideji pedagoškog pluralizma o postojanju više škola koje osnivaju građani, udruženja građana i učitelja, vjerske zajednice te lokalne uprave i drugi subjekti. Primjeri su organiziranja nastave koja je usmjerena na učenike. U prvi plan stavljeni su učenici kao aktivni sudionici odgojno-obrazovnog procesa.

Montessori pedagogiju utemeljila je Maria Montessori. Montessori metoda ostvaruje se kroz Nastavni plan i program uz pomoć posebno izrađenih didaktičkih materijala. Materijali u Montessori školama u potpunosti su prilagođeni djeci, pa su tako stolice, stolovi i materijali prilagođeni dječjoj veličini, kako bi ih djeca mogla nositi. Podijeljen je u nekoliko skupina, a potiče razvoj osjetila, pruža mogućnost konkretnog razumijevanja apstraktnih pojmova i učvršćuje vezu mozga i ruke. Glavni ciljevi Montessori metode su: olakšati razvoj jedinstvene dječje ličnosti, pomoći djetetu da se društveno i emocionalno prilagodi i raste kao snažno i sretno dijete te pomoći i omogućiti djetetu da u potpunosti razvije svoje intelektualne sposobnosti. Montessori pedagogija u potpunosti uvažava dječju individualnost od koje se uvijek polazi. To se najbolje može sažeti u osnovnom načelu Montessori pedagogije koje glasi „*Pomozi mi da to učinim sam*“.

Uspješno ostvarenje Montessori pedagogije očituje se u izboru nastavnih strategija i mjesta rada, gdje se polazi od praktičnih potreba svakog djeteta. Način rada učitelja prilagođava se učenikovim interesima i mogućnostima, što je detaljno objašnjeno u radu.

2. ALTERNATIVNI, PEDAGOŠKI I DIDAKTIČKI SUSTAVI

Razredno-predmetno-satni sustav u školstvu egzistira kao čvrst pedagoški koncept već oko 350 godina. U tom razdoblju mnogi su pedagozi ponudili svoje pedagoške koncepte za poboljšanje odgojno-obrazovnog procesa koji je bliži prirodi i potrebama djeteta. Rousseau preporučuje orijentaciju na prirodu, slobodu i radni odgoj. Smatra da svaki odgajnik treba upoznati seljačke poslove i izučiti zanat. Pestalozzijeva pedagogija orijentirana je na odgoj glave (intelektualni odgoj), odgoj srca (moralni odgoj) i odgoj ruke (tjelesni i radni odgoj). Friedrich Fröbel upozorava na potrebu cjelovitog odgoja koji se ostvaruje radom i igrom, a ne samo verbalnim poučavanjem i učenjem iz knjige. U proteklih 350 godina Herbart i Ziller su najviše pridonijeli učvršćivanju koncepta intelektualističke škole u kojoj se struktura nastavnog procesa i nastavnih sati izvodi isključivo na modelu intelektualnog odgoja. Sredinom 19. stoljeća u Jasnoj Poljani u Rusiji otvorio je L. N. Tostoj školu za seljačku djecu koja se smatra jednom od prvih alternativnih škola u povijesti školstva. Tolstoj osniva slobodnu školu u kojoj zagovara slobodni odgoj koji polazi od djeteta. U njoj nudi djeci potpunu slobodu u pogledu dnevnog posjećivanja nastave. Tolstojeva ideja je da djeca dolaze na nastavne aktivnosti ako ih to zanima. Umjesto krutog razredno-predmetno-satnog sustava Maria Montessori preporučuje metodu s naglašenim individualnim radom na raznovrsnim materijalima. J. Dewey ponudio je učenje uz projektnu nastavu. Sickinger formira odjeljenje djece prema sposobnostima i školskom uspjehu. Freinet propagira učenje u prirodi ili na prirodnim izvorima bez korištenja obveznih udžbenika. U Waldorfskoj školi R. Steinerja udžbenike izrađuju djeca uz pomoć učitelja. U školi izostaje kruti nastavni plan i program te brojčano ocjenjivanje. To je samo dio šarenila pedagoškog pluralizma koji se pojavio usporedno uz razredno-predmetno-satni sustav (Matijević, 2001).

Djeca i roditelji mogu birati državnu (javnu) školu ili neku od alternativnih škola koje su utemeljene na spomenutim pedagoškim konceptima. U državnim školama je gotovo sve propisano od državnih

prosvjetnih organa, dok u autonomnim školama učitelji i roditelji mogu stalno uvoditi metodičke i pedagoške inovacije. Autonomna škola poprima obilježja inovacijske škole u kojoj je poželjno inovativno ponašanje i djelovanje učenika, učitelja i roditelja (Matijević, 2001).

Alternativne škole su „one koje koje razvijaju partnerski pristup prema učenicima i uvažavaju njihove individualne percepcije, bez obzira na vrstu škole (javna ili privatna)“ (Milutinović i Zuković, 2012:258). Pedagoški gledano, ta nova škola je autonomna i sklona uvođenju inovacija u metodički i pedagoški temelj (Matijević, 2001).

„Sloboda u školi i školstvu mjerilo je demokratičnosti nekog društva. Alternativne i slobodne škole samo su dio mogućnosti da se model školske organizacije približi potrebama i očekivanjima djeteta i roditelja. Zato umjesto pitanja „trebaju li nam alternativne škole“, poznati waldorfski pedagog F. Carlgren postavlja pitanje „trebaju li nam državne škole“ (Matijević, 2001:16).

3. MONTESSORI PEDAGOGIJA

Odgojno-obrazovna znanost posljednjih 200 godina pod utjecajem je raznih pedagoških škola iz mnogobrojnih europskih zemalja. Tijekom 19. i 20. st. dolazi do zaokreta u odgojno-obrazovnom procesu, tzv. reforma pedagogije u odnosu na tradicionalni sustav obrazovanja. Posebno mjesto među glavnim predstavnicima zauzima upravo Maria Montessori. U središtu njene pedagogije nalazi se dijete, a glavna pedagoška načela su promatranje djeteta te individualni pristup svakom djetetu zasebno. Stoga Maria Montessori otvara prvu „Dječju kuću“ u Italiji, 1907. godine, u kojoj djeca rade i uče (Nebula/Montessori asocijacija, 2010).

Montessori pedagogija je model odgoja i obrazovanja djece i mladih. Načela tog pedagoškog obrazovnog sustava temelje se na cjelovitom i sustavnom promatranju razvojnih potreba djeteta, od rođenja do odrasle dobi (Nebula/Montessori asocijacija, 2010). Perić (2009) navodi glavnu misao pedagogije Marije Montessori koja glasi: „*Pusti me da naučim sam.*“

Montessori pedagogija danas djeluje na temeljnom načelu emancipacije djeteta kao ličnosti. To se postiže uvažavanjem djetetovih potreba te praćenjem njegovih sposobnosti i napredovanja kroz sazrijevanje. Za dobro napredovanje djeteta potrebno je pripremiti okolinu u kojoj boravi te osigurati pribor koji zadovoljava pedagoška i didaktička načela Marije Montessori. Najvažniju ulogu imaju odgojitelji/ce koji promatraju i prate razvoj djeteta. Posebna pažnja daje se djeci s posebnim potrebama i teškoćama u razvoju (Hrvatsko Montessori društvo, 2000).

Cilj Montessori pedagogije je njegovati dječju osobnost, indirektno potičući interese djece na različitim područjima. Djeci treba ponuditi bogatu okolinu kako bi oni mogli ostvariti svoje vlastite mogućnosti. Montessori pedagogija odgovara potrebama djeteta izrađujući poseban materijal i vježbe za različita područja djetetova života. Maria Montessori smatra kako djeca imaju unutarnju motivaciju za učenje te da ih je potrebno promatrati kako bi se shvatilo na kojoj razini je pojedino dijete. Djecu treba shvatiti kako bi im se moglo pomoći u njihovom razvoju (Britton, 2000).

Maria Montessori je 1914. godine napisala: „*Nisam ja izmislila metode obrazovanja, ja sam samo dala maloj djeci priliku da žive.*“ To je bilo svjedočanstvo njezinog uvida i pogleda na stvari (Lawrence, 2003).

3.1. Maria Montessori

Maria Montessori najpopularnije je ime u povijesti predškolskog odgoja i jedna od najvažnijih osoba modernog odgoja. Svoj život posvetila je pravima djeteta i dokazivanju njegovih izvanrednih intelektualnih sposobnosti. Rođena je 1870. godine u gradu Chiarvalle u Italiji kao jedino dijete u obitelji uspješnog državnog službenika. Bila je neobično nadarena te 1894. godine postala prva žena liječnik u Italiji. Tijekom studija radila je kao pomoćna liječnica u općim bolnicama te na psihijatrijskoj klinici gdje je sakupljala materijale za diplomski rad. U posljednjoj godini studija radila je u ambulanti i stanici prve pomoći dječje bolnice, gdje je postavljala dijagnoze, propisivala liječenje i asistirala pri operacijama. Postala je specijalist dječje bolesti i završila studij diplomom doktora medicine i kirurgije. Nakon završetka studija u okviru istraživačkog rada na psihijatrijskoj klinici u Rimu radila je sa slaboumnom djecom koja se nisu mogla uklopiti u obitelj ili školu. Shvatila je da je slaboumnost prije svega pedagoški problem i da za razvoj djeteta nije dovoljna briga za tjelesno zdravlje (Philipps, 1999).

Maria Montessori tada se počinje baviti djecom kod kojih su uočene smetnje u razvoju. Proučavala je radove francuskog liječnika J. M. Itarda i njegovog učenika E. Seguina koji su istraživali i razvijali metode za pomaganje slaboumnoj i nagluhoj djeci. Radovi Rousseaua, Pestalozzija i Frobela su također utjecali na Mariju. Frobel je sredinom 19. stoljeća otvorio svoj prvi vrtić u kojem je razvijao radne materijale i igračke za djecu. Uz pomoć geometrijskih tijela u obliku valjka, kocke i piramide djeca su razvijala osjetila i motoriku. Rad s takvom djecom ojačao je uvjerenje Marije Montessori da su takva djeca pedagoški, a ne medicinski problem. Tu tezu zastupala je na kongresu u Torinu. Godinu dana kasnije izabrana je za

direktoricu instituta gdje se osposobljavaju učitelji za rad s djecom sa smetnjama u razvoju (Matijević, 2001).

Slika 1. Maria Montessori

U svojoj tridesetoj godini života (1901.) Maria Montessori počinje studirati antropologiju, psihologiju i filozofiju odgoja, kako bi produbila znanje o čovjekovom razvoju. Već prvih dana liječničke prakse surađuje s dr. Giuseppeom Montesanom s kojim ostaje trudna. Međutim, on se uskoro ženi drugom ženom, a Maria odlučuje tajno roditi izvanbračno dijete i povjeriti ga na čuvanje jednoj obitelji. Prihvatila je razvoj djeteta kod ljudi koji su ga posvojili. Kada je odrastao, Maria ga je počela voditi na službena putovanja predstavljajući ga kao rođaka. Kasnije je on postao njezin dugogodišnji vjerni suradnik i pomoćnik. Nakon rođenja sina, Maria se posvetila studiju područja odgoja i čovjekova razvoja. Njena osnovna teza bila je poznavanje djetetovih individualnih osobina, te takve spoznaje iskoristiti za usmjeravanje odgojnih nastojanja. Već tada je spoznala da učenja nema bez individualnih aktivnosti subjekta koji uči (Matijević, 2001).

Godine 1906. i 1907. u jednoj rimskoj četvrti izgrađeni su stanovi za radnike. U jednoj zgradi bio je prostor za čuvanje djece dok su njihovi

roditelji na poslu. Maria Montessori imala je zadaću organizirati taj posao pa je ujedno i iskoristila tu priliku da isproba nešto od svojih metoda i materijala. Dječja kuća „Casa dei Bambini“ službeno je otvorena 6. siječnja 1907. godine za djecu između dvije i šest godina. Čuvanje djece povjereno je jednoj ženi, a Maria je povremeno nadgledala rad i brinula se o nabavi materijala za igru i učenje. Ubrzo je primijetila da djeca samoinicijativno uzimaju materijale iz ormara i igraju se s njima. Uočila je da djeca s velikom ljubavi i pažnjom često ponavljaju određene radnje kao što su slaganje materijala ili čišćenje obuće (Matijević, 2001). Za to vrijeme razvila je danas svjetski poznatu metodu učenja (Pitamic, 2014). „Casa dei Bambini“ postala je poznata i posjećivana od brojnih zainteresiranih osoba. Mariju su pozivali kao stručnjaka u Englesku, Australiju i Ameriku, gdje je pomagala pri osnivanju novih kuća koje su njegovale njenu metodu odgajanja (Matijević, 2001). Vjerovala je da djeca trebaju okolinu koja je usmjerena na njih kako bi uspješno rasli u samopouzdanju. Maria Montessori tvrdila je da nije razvijala metodu učenja, nego su njezine spoznaje proizašle iz promatranja djece (Pitamic, 2014).

Godine 1909. objavljuje knjigu „Il Metodo“ koja je kasnije prevedena na dvadesetak jezika. U vlastitoj kući Maria Montessori počela je poučavati dvije grupe djece od šest do devet godina. Primjenjivala je vlastite metode odgoja i materijala za rad sa školskom djecom. Iste godine organizira prvi tečaj za učitelje i ostale zainteresirane, gdje izlaže svoje ideje i prikazuje materijal. Slijede brojni seminari, predavanja, dopisivanje i putovanje. U četrdesetoj godini života posvećuje se osnivanju cjelovitog pokreta sa svrhom širenja njene koncepcije odgoja. Godine 1913. organizirala je prvi međunarodni tečaj u Rimu, u kojem je sudjelovalo 87 sudionika iz cijeloga svijeta. Godinu dana kasnije objavljuje knjigu na engleskom jeziku „Dr. Montessori's Own Book“, u kojoj objašnjava kako se izrađuju i koriste njeni materijali. Njezini radovi objavljeni su u knjigama „Dječja otkrića“, „Kreativno dijete“, „Od djetinjstva do mladenaštva“. Godine 1929. zajedno sa sinom osniva međunarodno udruženje: *Association Montessori Internationale*, koje je organiziralo međunarodnu razmjenu stručnjaka te osposobljavanje učitelja i odgojitelja. Godine 1949. nominirana je za

Nobelovu nagradu za mir. Umrla je 6. svibnja 1952. u Nordwijku pored Amsterdama (Matijević, 2001).

Britton (2000) navodi kako su se u listopadu 1991. godine sva glavna Montessori udruženja sastala u New Orleansu i stvorila organizaciju nazvanu *Montessori Accreditation Council for Teacher Education – Savjet za odobravanje programa obrazovanja za Montessori odgojitelje i učitelje (MACTE)*. To je bio napredak u suradnji za međunarodnu promociju Montessori metode.

3.2. Teorija odgoja i teorija škole

Maria Montessori svoju koncepciju odgoja zasniva na spoznajama o razvojnim fazama dječje osjetljivosti. Kako bi se zadovoljile razvojne faze dječje osjetljivosti djeca trebaju imati prirodene snage za samorazvoj te se prirodene snage aktiviraju ako su djeca okružena povoljnom sredinom. Njena odgojna metoda zasniva se na samoodgoju i samoproučavanju. Zadaća učitelja je prije svega osigurati odgovarajuću sredinu i materijale koji će poticati samoaktivnost djece. Dijete će odrasle pitati kako da nešto samo učini (Matijević, 2001).

U svakoj etapi razvoja, dijete ima određene prirodene unutarnje potrebe koje se pojavljuju u različito vrijeme kod pojedine djece, stoga je Maria Montessori na tragu zagovaranja individualniziranoga odgoja. Dječje razvojne potrebe nije moguće zadovoljiti strategijom rada da svi počnu i završe u isto vrijeme, te da svi istovremeno rade na istim sadržajima. U Montessori školi učiteljeva je uloga bitno drugačija. Učitelj nije niti poučavatelj niti predavač već organizator i usmjerivač. On daje inicijalne upute, usmjerava i potiče aktivnosti pojedinog djeteta, bez ikakve vidljive prisile. Najprije učitelj pred djecom prikazuje zašto i kako se koriste pojedini materijali, a dalje će djeca prema vlastitom interesu raditi s tim materijalima. Materijal i prostor trebaju biti potpora djetetovu samorazvoju. Za odgovarajući razvoj djeteta potrebno je, dakle, osigurati potencijalnu sredinu.

Ta sredina sadrži „razvojni materijal“ koji se odnosi na posebna razdoblja djetetova života kada dijete samo od sebe usredotočuje pozornost na one sektore koji odgovaraju njegovim razvojnim potrebama. Mogu se razlikovati faze osobite osjetljivosti za razvoj, koordinaciju, za razvoj smisla za red, upotrebe osjetila, jezika, apstraktnog mišljenja, osjećaj za moral itd. Zadaća odgoja i obrazovanja sastoji se u osiguravanju pažljivo odabranih materijala za rad. Svi odabrani materijali su uredno složeni u prostoriji za aktivnost djece, a od svake vrste postoji samo jedan komplet. Dok jedno dijete koristi neki materijal, drugo, koje poželi isti materijal, treba pričekati. To „čekanje“ dijete privikava na uljudnu međuljudsku komunikaciju. Materijal je povezan određenom unutarnjom logikom jer se u odjeljenju redovito nalaze djeca različite dobi te socijalne i intelektualne razvijenosti, što znači da će im interesi biti različiti. Dijete prvo mora savladati jednostavniji rad, kako bi se mogao početi baviti složenijim radom. To je uvjetovano psihičkim slijedom i zrelošću djeteta (Matijević, 2001). Djeca slobodno i spontano biraju materijal koji će koristiti i sama odlučuju koliko će dugo i koliko puta raditi s njim. Učitelj ponekad predlaže djeci što raditi, ako ona to prihvate, on se povlači. On često individualno radi s učenikom, ali mu ne nameće način rada i ne inzistira na ispravljanju grešaka, već potiče učenika na aktivnosti kako bi ono samo uočilo grešku. Zbog toga učitelji moraju biti dobro pripremljeni na svoj posao. Dijete ne smije osjetiti da je učitelj „iznad“ njega. Učitelj treba biti veza između didaktičkog materijala i djeteta. Već prije polaska u školu djecu se privikavaju da sama pospremaju materijal, da sama uređuju radno mjesto, da rade u vrtu, hrane životinje i uopće da se privikavaju na samostalno izvršavanje određenih zadataka (Matijević, 2001).

Montessori-sustav polazi od slobodnog odgoja. U takvom sustavu slobodni su i dijete i učitelj. Dijete slobodno bira redoslijed i trajanje određenih aktivnosti, a učitelj je oslobođen obveze da slijedi izvana propisani sadržaj rada. U Montessori-školama smatra se da nije moguće pripremiti odgovarajući program kojim se će zadovoljiti sve razvojne potrebe djece (Matijević, 2001).

Osnovne psihičke potrebe djece su kretanje, red, jezik i ljubav prema okolini. To su također i četiri procesa vođena dječjim mozgom. Za zadovoljavanje tih potreba potrebni su u razrednoj prostoriji materijali i sredstva. Uključuje materijale iz svakodnevnog života (za čišćenje, zaključivanje, zakopčavanje gumba i sl.), materijale za razvijanje pokreta, materijale za razvijanje osjeta (posebno dodira i slušanja) te materijale za jezik i matematiku. Sredstva za individualne aktivnosti napravljene su od različitih materijala kao što su drvo, koža, platno, lim, plastika, papir, karton, plastelin i sl. Složena su u razrednoj prostoriji tako da ih dijete može lako dohvatiti i naći. Djeca se time uče urednosti (Matijević, 2001).

3.3. Antropološka i biološka osnova Montessori pedagogije

Montessori pedagogija nudi jasnu i znanstveno utemeljenu antropologiju djeteta. Razlog Montessori pedagogije treba tražiti u suvremenim znanstvenim spoznajama o tome kako dijete uči, kako se razvija i uspostavlja odnose s vršnjacima i odraslima (Bašić, 2011).

3.3.1. Razvoj djeteta

Philipps (1999) navodi da je tjelesni rast djeteta određen prirodnim zakonitostima razvoja. Za tjelesno odrastanje djetetu je potreban prostor i hrana, za umni i duševni razvoj potrebna je primjerena okolina koja je ispunjena ljubavlju i mirom.

Maria Montessori smatra da djeca do osamnaeste godine prolaze kroz tri faze razvoja:

- od rođenja do 6. godine
- od 6. do 12. godine
- od 12. do 18. godine.

3.3.1.1. Razdoblje od rođenja do 6. godine

„Sam čovjek treba biti u središtu odgoja. Uvijek na umu treba imati to da se čovjek ne razvija na fakultetu, nego da njegov duševni razvoj počinje čim se rodi te da je najjači u prve tri godine života.“

Maria Montessori

Prvo razdoblje je od rođenja do šeste godine, koje se dijeli u dvije faze: od rođenja do treće godine i od treće do šeste godine (Britton, 2000). *„Prva faza, od rođenja do treće godine života, sadrži oblikovanje duha, a pritom odrasli u to nemaju pristup odnosno ne mogu izravno utjecati na oblikovanje djetetova karaktera. Stoga i ne postoje škole za djecu te dobi“* (Montessori, 1991:17). Maria Montessori tu fazu naziva „razdobljem prilagođavanja“. Dijete posjeduje nesvjestan ili upijajući um, nesvjesno upija dojmove iz okoline i ugrađuje ih u sebe. Sve ono što se nalazi u njegovoj okolini utječe na njega. Dijete upija potpune dojmove, nesvjesno, bez razlikovanja i odrasli imaju samo indirektan pristup dječjem umu. Mozak djeteta u dobi do tri godine dvaput je aktivniji nego mozak odraslih. Sposobnosti koje djeca steknu u prvim mjesecima života igraju važnu ulogu u učenju socijalne komunikacije i govora općenito. Maria Montessori tražila je da se djetetu, od rođenja do dobi od 3 godine, pokažu prirodni predmeti i kulturni sadržaji. Tražila je da dijete ne bude izolirano u dječjoj sobi nego da što više bude uključeno u društveni život. Govorila je da okolina djeteta mora biti svijet koji ga okružuje, sve u njemu (Philipps, 1999).

Druga faza, od treće do šeste godine, razdoblje je u kojem dijete i dalje vodi upijajući um. Upijajući um, koji pomaže u stvaranju ličnosti, priprema dijete indirektno za kasnije učenje u školi i izaziva unutrašnju, umnu, duhovnu i duševnu izgradnju. Dijete počinje razlikovati dojmove, sve više je svjesno i odrasli preko jezika direktno dopiru do djetetova uma. Sve više se razvija razumijevanje i volja. Dijete usavršava svoj govorni sustav, razvija poseban sustav za pisanje i računanje. Napreduje i u razvoju umjetničkih stvaralačkih sposobnosti i sposobnosti doživljavanja umjetničkih sadržaja. Da bi ih razvilo, potrebno je primanje vidnih podržaja, što uključuje

gledanje umjetničkih slika, doživljavanje arhitekture, kiparstva, prirodne ljepote, slušanje glazbe, pjevanja, uvježbavanje plesa, baleta, akrobatike, uvježbavanje osjećanja različitih mirisa, doživljavanje miomirisa, parfema i različitih okusa jela, posebno u smislu uživanja u kulinarstvu. Da bi dijete postalo kreativno, mora imati dovoljno pohranjenih informacija koje će kopirati, npr. pjevati ono što je čulo, plesati ono što vidi, oslikati doživljeni ili stvarati novo, skladati, slikati, stvarati nove pokrete. Razvoj sustava za stvaralaštvo i doživljavanje umjetničkih sadržaja razvija se puno sporije nego razvoj govornog sustava. Stoga je potrebno stalno pobuđivati razvoj umjetničkih sposobnosti doživljavanjem i dopuštanjem slobodnog umjetničkog izražavanja i uvježbavanja grafomotoričkih vještina i vještina kretanja. U toj dobi dijete mora razviti sposobnost koncentracije, održavanje usmjerenosti, ustrajnost. Maria Montessori tražila je da se djetetu da prilika da uvježba osjetiti sklad i ljepotu preko Montessori pribora za osjetila, koji prvo traži uočavanje količine osjetila, a zatim određivanje količine pojedinog osjetila, da mu se dopusti slobodno crtanje, slobodno kretanje, da se odabirom slika u prostoru potiče djetetovo estetsko doživljavanje, da mu se da prilika da doživi temeljne geometrijske oblike konkretnim opipavanjem, da ga se osposobi za vješto upravljanje olovkom kako bi ono što zamisli moglo izvesti. Da bi dijete moglo izraziti ono što osjeća, mora razviti vještinu upravljanja pokretima. Maria Montessori tvrdila je da je dijete u ovom razdoblju posebno sklono uočavanju reda i otkrivanju pravilnosti u svijetu. Smatra da se red dosljednim ritmičkim ponašanjem roditelja urezuje u dijete od najranije dobi i vodi ga na put duhovne spoznaje ukupnosti svijeta koji ga okružuje. Dijete je u ovom razdoblju zainteresirano za skupljanje informacija o pojavnom svijetu te postavlja pitanja: „Što je to?, Kakvo je to?, Kako to radi?, Kako djeluje?“ (Philipps, 1999). U toj dobi dijete stječe fizičku samostalnost. Maria Montessori smatra da djetetu treba dozvoliti da čini samostalno sve što može. Na taj način dijete uči o svijetu i izgrađuje samopouzdanje.

3.3.1.2. Razdoblje od 6. do 12. godine

Dijete u razdoblju od 6 do 12 godina proširuje svoj vidokrug aktivnosti. Dijete sebe sve više doživljava kao samostalnu osobu i zna da svojim djelovanjem može nešto promijeniti. Time se mijenja i njegovo društveno ponašanje te svojevolumeno traži kontakt s drugima. Povezano s rastućom društvenom svijesću, raste i moralna svijest, dijete postavlja pitanja: „Što smijem, a što ne?“, „Što je ispravno, a što krivo?“, „Zašto Tomo smije gledati televiziju svaki dan, a ja ne?“. Istražuje svijet svojim pitanjima („Zašto je Zemlja okrugla“?) i želi znati zašto je nešto tako kako jest. Postavlja pitanja o temama kao što su istina i smrt: „Što se događa kad djed umre?, Kamo odlazi?“. Posjeduje neophodne sposobnosti i vještine i može ih usavršavati. Spremno je „ispravno“ naučiti kulturne tehnike, koje uključuju pisanje, čitanje i računanje. U tom razdoblju života djeca se počinju zanimati za znanstvene pokuse i prirodne pojave (Schäfer, 2015). Potrebno je poticati istraživački duh djeteta, omogućiti mu dobar materijal, ali i tražiti od njega da samostalno nađe materijal i objekte (Seitz i Hallwachs, 1997). Dijete prihvaća neko pravilo te očekuje da ga se svi pridržavaju, pa su često djeca ta koja podsjećaju na to da se nešto tako radi, odnosno ne radi („mi uvijek izuvamo cipele“) (Schäfer, 2015).

3.3.1.3. Razdoblje od 12. do 18. godine

U toj fazi razvoja događa se neka vrsta drugog rođenja. Dijete postaje odrasla osoba te traži svoju ulogu u društvu. Žele primijeniti i produbiti temeljne sposobnosti i vještine koje su naučili, iskušavajući granice, propitujući stvari u korijenu i tragajući za smislom života. Tragaju za svojim vlastitim izrazom i moralno-etičkim stajalištima. Na trenutak su jako aktivni, pa se povuku. Često su impluzivni i hiroviti. To je zbog toga što je pubertet labilno i intenzivno razdoblje razvoja u kojem se događaju fizičke i psihičke promjene: tijelo raste brzo i skokovito, udovi se primjetno izdužuju, dok trup sporije raste. Te promjene izazivaju stres i mlade čine nesigurnima. To je vrijeme u kojem mladi imaju veliku potrebu za priznanjem i uvažavanjem. Žele raspravljati s odraslima, ali ne priželjkuju savjete nego savjetovanje i

podršku u smislu „pomoz mi da to sam uradim“ (Schäfer, 2015). M. Montessori ističe da je u tom razdoblju djetetu potrebno više brige i njege nego kod šestogodišnjaka (Britton, 2000). U toj razvojnoj fazi mijenja se učenje. Mladi se žele upoznati sa znanjem i shvatiti za što im ono treba (Schäfer, 2015).

3.3.2. Osjetljivi stupnjevi

Maria Montessori smatra da je prvih šest godina života posebno važno za razvijanje sposobnosti i spremnosti za učenje. Prve tri godine života smatra osjetljivim stupnjem za razvoj govora. U to vrijeme dijete uči materinski jezik i može ga sasvim svladati. Za dobro svladavanje potrebno je poznavanje oko 2 000 riječi. Sa šest godina djeca razumiju 23 700 riječi, dok se njihov aktivni rječnik sastoji od 5 000 riječi. Djeca starija od deset godina, kao i odrasli nemaju tu sposobnost lakog i brzog učenja jezika. Maria Montessori smatra da je na „osjetljive stupnjeve“ potrebno reagirati na primjeren način, kako ne bi došlo do upadljivog ponašanja. Djeca rade s unutarnjim mirom i koncentracijom ono što je u vezi s njihovom unutarnjom spremnošću i motivacijom. Njihova pažnja i percepcija potpuno je usmjerena na ono što rade. Unutarnja osjetljivost određuje ono što djeca primaju iz vana. Ta osjetljivost utječe na ono čemu dijete pridaje pažnju, a čemu ne. Za vrijeme takvih osjetljivih stupnjeva dijete uči snaći se u svojoj okolini. U odnosu između djeteta i okoline leži ključ za razvoj duhovnog embrija. Ako dijete svojim ponašanjem pokazuje da je aktivno i zadovoljno to znači da se osjetljivi stupanj odvija na pozitivan način. To se odražava osmijehom malog djeteta, njegovim veseljem kad čuje i može izgovoriti prve riječi, njegovo zadovoljstvo kad mu odrastao čovjek pjeva uspavanku. Dijete reagira na negativan način kad odrasli nisu u stanju prepoznati njegove potrebe. Maria Montessori misli da reagiranjem i pridavanjem pažnje osjetljivim stupnjevima, ne treba ispunjavati svaku želju djeteta. Ona smatra da se djetetu treba dati prilika da ima mogućnosti koje su u skladu s njegovim razvojno-psihološkim potrebama, pa da dijete samo razvija vlastite aktivnosti te postane samostalno (Seitz i Hallwachs, 1996).

Osim osjetljivog stupnja za razvoj govora Maria Montessori spominje i smisao za red kod djece. Ta osjetljivost očituje se već u prvoj godini života i traje do kraja druge godine. Postoji uvjerenje da je dijete po prirodi neuredno, stoga dijete proživljava osjetljivi stupanj za vanjski red (Seitz i Hallwachs, 1996). Red se sastoji u prepoznavanju mjeste gdje se neka stvar nalazi u odnosu s drugim okruženjem te gdje bi svaka od njih trebala biti. To podrazumijeva da se dijete može kretati u vlastitom okruženju i ovladati njime u svim detaljima. Pravo okruženje je ono u kojem se pojedinac može kretati zatvorenih očiju (Montessori, 1966). Čak i Montessori-materijali imaju poseban red na polici, kako bi ih djeca uvijek lako mogla pronaći. Maria Montessori pod redom podrazumijeva neke dobre navike, pravila koja djeca mogu razumjeti, zakonitosti spoznavanja kao pomoć pri orijentaciji u svijetu. Misli da je red prirodni zakon koji djeci omogućuje izgradnju svog vlastitog „unutarnjeg smisla“. Pod „unutarnjim smislom“ misli na svijet u kojem dijete živi, odnosno cjelina čiji pojedinačni djelići ovise jedni o drugima. Uz pomoć smisla za red dijete se može orijentirati i pravilno reagirati. Ta spoznaja leži u osnovi njenih materijala za rad i školovanje. Smatra da u duši djeteta nije potrebno ništa novo, nego mu je samo potreban red za već postojeće stvari i odnose. Dijete počinje razlikovati kvalitetu i kvantitetu stvari, boju od oblika, dimenzije predmeta, svrstava boje u grupe, imenuje ih te ih razlikuje prema intenzitetu. Ono razlikuje ukus od mirisa, mekano od glatkog, kao i zvukove od šumova. Onako kako je dijete naučilo da svaku stvar stavi na svoje mjesto u vanjskom svijetu tako mu je uspelo da osposobi osjetila te da sve slike koje primi svrsta i uredi. To je početak razvoja duše i suočavanje s preprekama, kao i preduvjet za život (Seitz i Hallwachs, 1996).

Sljedeći osjetljivi stupanj je „osjetljivi stupanj kretanja“. Ta faza karakteristična je za prve godine života i izražena je u povećanoj potrebi za kretanjem i koordiniranjem pokreta. Kordinacija mu pomaže da djeluje prema svojoj vlastitoj volji (Seitz i Hallwachs, 1996).

Kad dijete prođe kroz „osjetljivi stupanj“ odjednom nestaje i ono „još jednom“, jer tada počinju prevladavati drugi interesi (Seitz i Hallwachs, 1996).

Philipps (1999) navodi i opisuje još neke „osjetljive stupnje“, kao što su osjetljivi stupanj za uočavanje malih dijelova cjeline, osjetljivi stupanj za poboljšanje osjetilnih sposobnosti, osjetljivi stupanj za spretnost u kretanju te osjetljivi stupanj za društveno ponašanje. Osjetljivi stupanj za uočavanje malih dijelova cjeline razdoblje je od petnaest mjeseci do dvije godine života. Ono se koncentrira na sitne predmete, na detalje. Stupanj za poboljšanje osjetilnih sposobnosti zastupno je u dobi od dvije do četiri godine. U toj fazi djetetu je važno dati mogućnost za uvježbavanje osjetila, čime ono dobiva temelj za izgradnju stvaralačke fantazije te kasnije za jasno predočavanje. Osjetljivi stupanj za spretnost u kretanju očituje se od samog početka. Opća pokretljivost djeteta je već u majčinoj utrobi uz pomoć ultrazvuka, već u 8. tjednu trudnoće. Po rođenju, dijete pokreće nožice, ručice, kasnije hvata, puži i hoda. S dvije do četiri godine može hodati ravno i održavati ravnotežu. Nakon četvrte godine razvija se pokretljivost za crtanje, pisanje, rezanje, plesanje, zakopčavanje. Razdoblje posebne osjetljivosti za društveno ponašanje je između druge i šeste godine, u kojem djeca usvajaju ponašanja primjerenim društvenim odnosima.

3.3.2.1. Četiri stupnja odgoja

Maria Montessori dala je poticaj da se odgojne i školske ustanove ne dijele formalno na vrtiće, osnovne i glavne škole, realne škole i gimnazije te na visoke škole, već da se odgoj razvija kroz određene stupnjeve. Prvi i vrlo važan stupanj razvoja, kojeg Maria Montessori naziva „stvaralačkim“ je u dobi od rođenja do otprilike šeste godine života. To je vrijeme u kojem se dijete uči preko svih osjetila, kada se uči nesvjesno, preko osjećaja i putem kretanja. U toj dobi dijete se želi osamostaliti. Maria Montessori smatra da djetetu u tom razdoblju nije potrebna pomoć, čak ni dobronamjerna, jer ga ona sprječava u njegovom razvoju. „*Pomozi mi da to sam učinim*“, temeljno je načelo njezine pedagogije. Djetetu je potrebna sloboda da samo djeluje. Na taj način uči se postupati sa stvarima i materijalima koji pomažu pri njegovom razvoju. Maria Montessori je uvjerena kako djeca, kojoj su pruženi odgovarajući pomoćni materijali, ranije svladavaju čitanje, pisanje i računanje od ostale djece koja to nemaju. Dijete u tom dobnom razdoblju

intenzivno koristi osjetila, osjećaje i motoriku. Brzo napreduje na jezičnom području, stvara unutarnje strukture, pojmi i razumije, misli i relativizira stvari preko vlastitog iskustva i razvoja. U sedmoj ili osmoj godini života stvara se limbski sustav (drugi sloj mozga) koji utječe na osjećaje, na jezik i senzomotoriku. Ipak, temeljna i najvažnija djetetova potreba je potreba za ljubavlju i prihvaćanjem. Maria Montessori smatra da idealna djetetova okolina mora biti „lijepa, miroljubiva i mirna“. Dijete u takvoj okolini mora razvijati sposobnosti za život u zajednici. Kao preduvjet za život u zajednici, Maria navodi individualizirani pojedinačni rad, koji djetetu pruža mogućnost da sam odabere s čim će se baviti. Društveni razvoj djeteta dijeli po različitim stupnjevima. Prvi niži stupanj (do treće godine) je društveno biće koje prima dojmove. Njegove društvene potrebe i aktivnosti povezane su s njemu važnom osobom – majkom. Za vrijeme drugog, nižeg stupnja (3 do 6 godina) dijete ima potrebu za igrom s drugom djecom. Igra u grupi mu je potrebna za vlastiti razvoj i razvoj ličnosti. Djeca svoj identitet pronalaze preko individualiziranih aktivnosti, gdje dijete postaje ljubazno i srdačno prema svima. Dijete se između šeste i sedme godine života tjelesno, duhovno i duševno mijenja. U tjelesnom pogledu naglo raste; duševno više ne reagira naglo na poticaje, ispadaju mliječni zubi i izrastaju novi. U duhovnom smislu dijete počinje postavljati filozofska pitanja, želi upoznati stvari koje rukom ne može dohvatiti, razvija moralne kategorije, razlikuje dobro i zlo (Seitz i Hallwachs, 1996).

U drugom stupnju, dijete se ponovno rađa, ali kao društveno biće. Obuhvaća vrijeme od šeste do dvanaeste godine života. Društveno ponašanje je aktivno i svjesno izraženo. Djeca se igraju prema odgovarajućim pravilima, no vođenje odraslih je i dalje potrebno. Potrebno je djetetu omogućiti što više društvenih kontakata. U razdoblju između sedme i osme godine života razvija se treći sloj mozga (neokorteks). To omogućuje nove duhovne sposobnosti poput apstraktnog i logičkog mišljenja ili spoznaje vremena i prostora (Seitz i Hallwachs, 1996).

Treći stupanj obuhvaća mlade u dobi od 12 do 18 godina života. Osjećaje koje je dijete razvilo za društvo u početku su bili individualni i konkretni, a sada se pretvaraju u temeljne, apstraktne osjećaje za društvo. Na

psihološkoj razini mladi razvijaju snažne osjećaje za ljude oko sebe. Maria Montessori taj stupanj naziva „stupnjem odmaranja“ jer smatra da škola od djece u to doba ne treba ništa tražiti, već se u fokus stavlja obitelj koja je mladima prijeko potrebna. U dobi puberteta dolazi do ponovnog rođenja društvenog bića. To je vrijeme koje obiluje napetostima, labilnošću i krizama. Mladi stječu svoje vlastite stavove te sklapaju nova prijateljstva i poznanstva. U toj fazi mladi prolaze kroz teški stupanj života, što za Mariju Montessori znači da mladima treba pružiti slobodu i samostalnosti, ali isto tako i cijeniti njihovo vlastito dostojanstvo. Maria Montessori je za tu dob razvila zanimljivu utopiju pod nazivom „plan za djecu planete zemlje“. Taj plan obuhvaća kompleksnu školu – dom na selu, „školu u kojoj bi djeca spoznala što je to život u društvu“. U školi bi bile radionice, seljačko dobro, trgovine, gostionice, no mladi ne bi samo tamo radili, nego bi za svoj rad bili nagrađeni. Osim fizičkog rada, radili bi u upravi i preuzimali zadaće zajednice te na taj način stekli iskustvo života u zajednici. Na taj način mladi bi se osjećali vrijednima i bili bi neovisni (Seitz i Hallwachs, 1996).

Sa 18 godina dosegnut je stupanj zrelosti, gdje mladi čovjek mora samostalno donijeti vlastitu odluku te iza nje stajati. Maria Montessori govori o zreлом pojedincu na način: „*Mi čovjeka moramo uzeti za ruku, moramo ga sa strpljenjem i povjerenjem provesti kroz sve stupnjeve odgoja. Treba mu ponuditi sve: školu, kulturu, vjeru pa čak i cijeli svijet. Moramo mu pomoći da sam u sebi razvije ono što će mu pomoći da shvati. Nije riječ samo o teoriji, ovdje se zaista radi o odgojnoj praksi.*“ Odgojni cilj Marije Montessori je slobodan čovjek koji je sposoban upravljati svojim životom. Za Mariju je sloboda temelj, uvjet i cilj pedagogije (Seitz i Hallwachs, 1996).

3.3.3. Ljudske sklonosti

Prema Philipps (1999) Maria Montessori navodi sljedeće sklonosti potrebne za razvoj djeteta u ljudsko biće: sklonost orijentaciji, sklonost redu, sklonost istraživanju, sklonost komuniciranju, sklonost djelovanju, sklonost rukovanju, sklonost mišljenju, sklonost radu, sklonost ponavljanju, sklonost točnosti i preciznosti te sklonost usavršavanju.

Sklonost orijentaciji je potrebna svakom ljudskom biću kako bi znalo gdje se nalazi, koji prostor mu je na raspolaganju i u kojem vremenu se odvija njegovo bivanje. Ova sklonost izražena je u svakom ljudskom biću bez obzira na dob. Snalažanje u prostoru i vremenu omogućuje djetetu stvaranje pretpostavki o budućim događajima.

Sklonost redu daje djetetu osjećaj sigurnosti i stabilnosti, što je bitno za razvoj samosvijesti. Istraživanja pokazuju kako je sklonost redu od najranije dobi temelj učenja.

Sklonost istraživanju okoline, unutrašnjosti i vanjskosti stalno je zbivanje u budnom ljudskom biću. Sve što dijete primi osjetilima, upija umom. Maria Montessori je zahtijevala pripremanje primjerenih poticaja u okolini kako bi um imao dovoljno pribora za obradu i vlastitu izgradnju.

Sklonost komuniciranju s okolinom neophodno je za održavanje života. Život u zajednici nije moguć bez razumijevanja doživljajnog, osjećajnog, mišljenog i željenog govora s drugim ljudima. Dijete treba saslušati i odgovoriti mu na tražena pitanja.

Sklonost djelovanju uključuje tjelesno, umno/duhovno, duševno, fizičko i psihičko djelovanje, koje je glavni razlog svekolikog ljudskog ponašanja.

Sklonost rukovanju, odnosno korištenje ruku osobitost je ljudskog ponašanja. Ruka je „vodeći organ“ inteligentnog ponašanja. Rukovanje predmetima je od velikog značenja za razvoj djeteta.

Sklonost mišljenju bitna je ljudska osobina. Temeljena je na razlikovanju i uspoređivanju.

Skлонost radu povezuje dijete s okolinom koja je njemu prilagođena. Užitek i oduševljenje u radu značajno je za razvoj djeteta u neovisnu i odgovornu osobu. Maria Montessori je dječju igru shvaćala ozbiljno i govorila da ona ima osobine rada. Danas, istraživači razvoja igri djeteta daju posebno značenje. Smatraju da igra ima veliki utjecaj u razvoju integracijskih sposobnostima čovjeka. Prema nekim autorima igranje je doprinijelo nicanju ljudske kulture i temelj je za školsko učenje djeteta. Čovjek je jedinstven iz razloga što kroz cijeli život ne gubi sposobnosti igranja. Može se igrati s bilo čime. Svaka kultura ima različita pomagala koja igru organizacijski i tehnološki obogaćuju.

Skлонost ponavljanju, odnosno važnost ponavljanja Maria Montessori je uočila ne poznavajući neurofiziološki mehanizam. Ona je promatrala djecu koja su dugo ponavljala neku djelatnost od koje ih se nije moglo odmaknuti uobičajenim načinima poticanja sve dok sama od sebe ne bi prestala. Neuralna potkrepa ljudskog djelovanja temelji se na posebnom neurofiziološkom mehanizmu – ako učinak onoga što radimo odgovara očekivanjima koje smo stvorili, izlučuju se mozgovni opijati koji uzrokuju osjećaj razdraganosti.

Skлонost točnosti i preciznosti povezan je s prethodnim neurofiziološkim mehanizmom – unutarnjim porivom prema postizanju očekivanog učinka koji djeluje snažnije ako se učinak podudara s očekivanjem.

Skлонost usavršavanju zamjetan je kod svih živih bića ako imaju primjerene mogućnosti razvoja.

Slijedeći Montessori teoriju u odgoju neophodno je: pomoći djetetu u snalaženju u prostoru i vremenu, omogućiti mu da doživi pravilnost za red, dati mu priliku da istražuju i ispituje stvarnost, pustiti ga da govori i sluša druge, dopustiti mu da djeluje, dati mu da rukuje predmetima, pustiti ga da radi, tražiti od njega da misli, omogućiti mu da ponavlja dok god želi, potaknuti ga da bude precizno te mu dati priliku da se usavrši. Ljudske sklonosti ne mogu u potpunosti doći do izražaja ako dijete u potpunosti nije slobodno, ako je ovisno o odraslima (Philipps, 1999).

4. PEDAGOŠKA NAČELA MARIJE MONTESSORI

„Nisam učinila ništa drugo nego proučavala DIJETE, primala i izražavala ono što mi je ono samo dalo i to je nazvano metodom Montessori.“

Maria Montessori

Temelj pedagogije Marije Montessori je promatranje djece i oni razvojni zakoni koji su nastali na osnovu tog promatranja. Maria Montessori govori o tome kako je preko neposrednog promatranja djece, čiju slobodu treba poštivati i uvažavati, spoznala životne zakone. Maria Montessori posebno mjesto daje čovjeku koji se mora razviti u slobodno biće. Ona drži dijete tjelesno-duhovnim bićem koji ima vlastitu individualnost. Uz pomoć svoga duha dijete se može razviti u neovisnog, slobodnog i samostalnog čovjeka. Za Mariju Montessori čovjek koji živi slobodno i odgovorno predstavlja ljudsko dostojanstvo. Priznavanje tog dostojanstva u djetetu je temelj i cilj njezine pedagogije. U Montessori-pedagogiji najvažnije je priznavanje i uvažavanje tzv. „osjetljivih stupnjeva“ kod djeteta. Oni za nju predstavljaju razdoblje spremnosti za učenje i razvijanje pažnje. Samo mogućnost slobodnog izbora djetetu pruža šansu da odluči prema svojim osjetilima i interesima. Odgajatelj ne zna što je za dijete pravilno i dobro. Dijete samo mora odlučiti prema svojim potrebama i u skladu sa svojim razvojem. Okolina je prilagođena djetetovim potrebama u kojoj odrasli imaju ulogu prenositelja, ali ne smiju povrijediti inicijativu, spontanost i slobodu djeteta (Seitz i Hallwachs, 1996).

Maria Montessori smatra da čovjek nije došao na svijet da bi realizirao samoga sebe, nego je ona uvjeren da čovjek treba ispuniti svoju „društvenu i svemirsku misiju“. Prema tome Montessori-materijal je napravljen tako da štuje prirodne zakonitosti i da potiče stvaralaštvo kod djeteta. Dijete uči preuzimati odgovornost za sebe i za druge ljude i stvari u svojoj okolini (Seitz i Hallwachs, 1996).

Pedagogija Marije Montessori je rezultat dugogodišnjeg promatranja i prakse i ne podrazumijeva samo optimalan napredak djeteta, nego je i odgovor na mjesto pojedinca u društvu (Seitz i Hallwachs, 1996).

4.1. Poštovanje djeteta

Prema Seitz i Hallwachs (1996) poštovanje dostojanstva djetetove ličnosti prožima pedagoške stavove odgajatelja. U prvom planu nije prenošenje znanja djeci, nego pružanje slobode da se dijete razvija u skladu sa svojim sposobnostima. Maria Montessori je najviše razmišljala o samom djetetu, što je i bitan element Montessori-pedagogije. Dijete, odnosno svako živo biće ima svoj vlastiti genetski program razvoja. Dijete može razviti sposobnosti koje ima, samo ako osjeća bezuvjetnu ljubav i ako odrasta u okolini koja je primjerena njegovim razvojnim mogućnostima i koja mu omogućuje slobodan razvoj. Maria Montessori je poštovala djecu. Smatrala je da trebamo djeci dopustiti da nas vode i da ne smijemo naše greške i naše slabe strane dalje prenositi, nego moramo sami sebe mijenjati, ako želimo promijeniti svoju okolinu. Maria Montessori je svoju metodu razvila promatrajući djecu i intuitivno uživajući se u njihov svijet. Zalaže se za djetetov slobodan razvoj. Traži od odgajatelja – a to su za nju roditelji, odgajatelji u dječjem vrtiću, učitelji i svi oni koji su u neposrednom kontaktu s djecom – da na pravilan način promatraju razvoj djeteta, pružajući mu poštovanje, ljubav i priznanje. Odrasli ne smiju biti nasilni prema djetetu jer je *„svako dijete s dušom, duhom i tijelom jedinstveno i nezamjenjivo te posjeduje posebno dostojanstvo“* (Hinz, 2011:22).

4.2. Osposobljavanje osjetila i kretanje

Prema Seitz i Hallwachs (1996) svaki čovjek percipira svijet preko svojih osjetila. Maria Montessori spoznala je koliko je važno da djeca preko osjetila percipiraju okolinu i koliko je važno u odgoju djeci omogućiti stjecanje odgovarajućih iskustava. Djeca moraju stvari „vidjeti rukama“,

omirisati ih, opipati i kušati. U današnje vrijeme postaje sve važnije da svijet percipiramo preko svojih osjetila, a ne da se pouzdamo u informacije „iz druge ruke“. Ne korištenjem svojih osjetila dopuštamo da ona zakržljaju, a na taj način zakržlja i sam čovjek. Preko osjetila komuniciramo sa svijetom, stvaramo veze i ulazimo u odnose. Osjetilni podražaji stižu u mozak čovjeka i tamo povezuju iskustva u cjelinu. Preko tog iskustva i dojmova doživljavamo svijet kao cjelinu. Takva percepcija je temelj za kreativni način ponašanja. Na taj način čovjek stvara svijet.

Odgov osjetila je temelj Montessori-pedagogije. Maria Montessori smatra da osposobljavanje osjetila stvara temelj za „uređenu podjelu duhovnih slika“. Ona polazi od motorike cijelog tijela. Smatra da u odgoj moramo uvući tjelovježbu i igre jer se kroz kretanje razvija djetetov um. Ako dijete nema priliku djelovati preko osjetila i um će se sporije razvijati. Promatranja djece iz cijeloga svijeta dokazuju da dijete kretanjem razvija svoju inteligenciju i psihički razvoj. Maria Montessori misli da se odgoj osjetila odvija tijekom samostalnog rada. Zbog toga veliku važnost daje djetetu da samo odlučuje. Kod osposobljavanja osjetila, Maria daje veliku važnost pravilnom izvođenju pokreta fine i grube motorike. Druga, jednako tako važna senzorna područja su: osjetilo za opip, osjetilo mirisa i okusa. Preko osjetila vida razlikujemo oblik, boje i dimenzije. Poticaji dolaze i preko osjetila za ravnotežu, osjetila sluha i opipa, a za sva osjetila Maria Montessori je razvila poseban materijal koji se koristi u školama. Vježbajući, osjetilo sluha mogu se razlikovati tonovi, njihova visina i harmonija. Maria Montessori smatra da treperenje zvuka prodire u tijelo djeteta i da ima karakter lijeka (Seitz i Hallwachs, 1996).

Ako se odgoj kretanja poveže s odgojem osjetila u jednu cjelinu onda to za Mariju Montessori predstavlja kriterij za zdravi psihički, duhovni, tjelesni i društveni razvoj djeteta (Seitz i Hallwachs, 1996).

U razredima Montessori-škola učenicima se daje mogućnost slobodnog kretanja tijekom nastave. Svako dijete za sebe bira radno mjesto i ono čime će se baviti. Daje im se mogućnost rada za stolom ili na podu. Djeca se kreću samim time što materijal za rad donose i odnose na mjesto.

Praktični rad odvija se preko materijala i dijete se mora puno kretati i ponavljati mnoge radnje kako bi nešto napravilo. U Montessori-ustanovama zbog toga postoje vježbe ravnoteže. Maria Montessori zbog toga kaže: „Onaj tko se želi duhovno razvijati mora svojim tabanima dodirivati tlo“. Kretanje je kod Marije Montessori prije svega pedagoško načelo koje potiče aktivnost (Seitz i Hallwachs, 1996).

4.3. Polarizacija pažnje

Prema Montessori-pedagogiji posebno važnu ulogu zauzima koncentracija i njezino poboljšavanje. Promatrajući djecu Maria Montessori je ustanovila da mala djeca imaju sposobnost za duboku i veliku koncentraciju. Ona to stanje naziva upravo „polarizacija pažnje“. Svaki put kad dođe do polarizacije pažnje dijete se počinje jako mijenjati, postaje mirnije, pametnije i lakše se izražava. Da bi došlo do koncentracije, dijete mora samo odlučiti što će raditi. Maria Montessori smatra da su koncentracija i kriza usko povezani. Krizu smatra prirodnim fenomenom preko kojeg se dijete razvija i njegova osobnost postaje zrelija. Maria Montessori govori o tri stupnja koja prethode koncentraciji. Prvi stupanj je „priprema radnja“ – postupni početak neke aktivnosti, drugi stupanj je „veliki rad“ – početak koncentracije i treći stupanj je stupanj „velikog rada“ – unutarnje zadovoljstvo i uravnoteženost. Između prvog i drugog stupnja dijete pokazuje uznemirenost u svom ponašanju. Dijete ide tamo-amo, ali ne ometa druge. Maria Montessori definira koncentraciju kao okupljanje i aktiviranje snaga koje služe da se izgradi ličnost (Seitz i Hallwachs, 1996). Kada su djeca duboko koncentrirana baveći se aktivnostima prema vlastitom interesu u razredu se spontano pojavljuje disciplina. Dijete za vrijeme aktivnosti postaje jedno sa sobom i okruženjem (Rajić, 2012).

4.4. Sloboda i disciplina

„Dijete mora imati slobodu, slobodu da griješi, slobodu da traži i samo nađe ispravan način!“ (Philipps, 1999:66).

Središnja ideja Montessori-pedagogije je mogućnost da se djetetu pruži slobodan izbor. Najvažnija je djetetova slobodna odluka da se nečime bavi. Maria Montessori je pričala o događaju koji se dogodio u jednom razredu. Naime, učiteljica je zaboravila zaključati ormar u kojem su se nalazili materijali za učenje. Djeca su otvorila ormar i sa zanimanjem su se bavila predmetima koji su bili unutar ormara. Maria Montessori taj događaj objašnjava tako što su djeca sama mogla donijeti odluku čime će se baviti, pa su tada s veseljem učila. Stoga se Maria Montessori zalagala da se djeci ponudi prikladan materijal za učenje na niskim policama tada da djeca uvijek mogu doći do njega. Smatra da se dijete nečemu može sasvim posvetiti samo ako mu se pruža sloboda. Slobodan izbor je nužan i zbog njega se djeca individualno razvijaju. Nijedno dijete ne nalikuje drugom djetetu niti u svom razvoju, niti po svojim sposobnostima. Maria Montessori teži individualnom razvoju koji bi se odvijao samo preko interesa same djece (motivacija utemeljena na interesima). Svako dijete ima svoj vlastiti tempo učenja, svoj vlastiti ritual. Slobodan izbor omogućuje da dijete samo odluči s čime će se i koliko dugo baviti, a vrijeme ga smije onemogućiti da riješi zadatke koje je samo izabralo. Za Mariju Montessori slobodan izbor ne znači da dijete smije činiti baš sve što hoće, kao i to da se treba površno baviti s mnogim stvarima i da se skače s predmeta na predmet. Slobodan izbor je djelatnost najvišeg ranga. Samo dijete zna što mu je potrebno za vježbu i za njegov duhovni razvoj pa mu zato zaista treba omogućiti slobodan izbor. Zadaća učiteljice je da razlikuje površno bavljenje stvari od pravih interesa. Dijete koje nije u stanju razlikovati svoj unutarnji glas nije slobodno dijete i ono se nalazi na dugom, ali uskom putu koji vodi k usavršavanju (Seitz i Hallwachs, 1996).

Maria Montessori piše o osnovnim preduvjetima koji su nužni da bi djeca stekla pozitivno iskustvo bavljenjem predmetima prema slobodnom izboru. Ukazuje na to koliko je važno da je djetetu na raspolaganju veliki izbor materijala koji je njemu primjeren. Odgajatelj treba indirektno

pripremiti mogućnosti za slobodni izbor i staviti na raspolaganje odgovarajući materijal za samostalan rad. Odlučujuća je kvaliteta materijala, a ne kvantiteta. Potrebno je putem izlaganja kod djeteta probuditi zanimanje za određenim materijalom. Da bi dijete određenu stvar ili radnju izabralo mora ju dobro poznavati ili bolje rečeno upoznati. Zadaća Montessori-pedagogije je da se stvori prava atmosfera za rad. U opuštenoj, mirnoj atmosferi djeca se mogu puno bolje koncentrirati i međusobno poticati nego što je to u razredu u kojem vlada buka, agresivnost i borba za bolje pozicije. Samo onda ako se dijete dobro osjeća, ako je u zajednici sigurno, te ako mu je dopušteno napraviti grešku i da na osnovi toga nađe pravi put do rješenja moći se iskoristiti šansu koju mu pruža slobodan izbor (Seitz i Hallwachs, 1996).

U Montessori školi dijete ima slobodu kretanja, slobodu biranja, slobodu ponavljanja, slobodu izražavanja osjećaja, slobodu stupanja u socijalne kontakte i slobodu mirovanja. Slobodu kretanja dijete postiže kroz iskustvo kretanja i djelovanja. Dijete usvaja svoju okolinu kretanjem. Prirodni i spontani pokreti izgrađuju iskustva uma i duše. Pri slobodi biranje dijete je vođeno unutarnjom motivacijom. U Montessori prostoru dijete bira radnu površinu, pribor, trajanje i suradnika, s tim da je disciplina uvijek prisutna. Za napredovanje u razvoju dijete treba vrijeme i priliku za ponavljanje različitih aktivnosti. Sloboda izražavanja osjećaja je bitna za socijalni, umni i duševni razvoj djeteta. Dijete treba priliku za iskazivanje osjećaja kako bi govorilo. Trebaju mu druge osobe koje bi s njim suosjećale, razgovarale i djelovale. Djeci treba sloboda djelovanja u njihovom socijalnom okruženju. Oni vole sami rješavati svoje probleme, bez miješanja odraslih. Sloboda i aktivan rad u prikladnoj okolini uvjeti su za rast surađujućeg socijalnog ponašanja. Dijete ne mora stalno biti aktivno. U svakodnevni rad s djecom uključjenja je i zajednička vježba tišine (Philipps, 1999).

Slobodno dijete izgrađuje svoju osobnost, snažan i miran karakter i odiše mirnoćom. Samo disciplinirano i poslušno dijete ne zanima što drugi rade u njegovom okruženju i ne ometa druge u radu. Sloboda i disciplina su usko povezane i djeluju jedna na drugu na način da se međusobno izazivaju ili pretpostavljaju. Bez slobode nema discipline, a bez discipline je nemoguće slobodno raditi i stvarati. Samo se slobodno dijete može razviti u samostalnu i

jedinstvenu osobu, što je i pravi cilj i zadatak Montessori-pedagogije (Nebula/Montessori asocijacija, 2010).

4.5. Pripremljena okolina

Dobro pripremljena okolina jedno je od osnovnih načela Montessori pedagogije. „*Pripremljena okolina je okolina koja je primjerena potrebama djeteta i nudi sve što djetetu treba za tjelesnu, umnu, duhovnu i duševnu prilagodbu*“ (Philipps, 1999:57). Ona ima ključnu ulogu u razvoju djeteta. Uređena je tako da zadovoljava stvarne potrebe djeteta i dopušta rast njegove ličnosti. Pripremljena okolina je na određeni način strukturirana u određenom redu. Sav pribor je postavljan na način da dijete vodi od lakših prema težim vježbama, od konkretnog prema apstraktnog pribora (Philipps, 1999). Maria Montessori drži da je okolina koja je pripremljena za dijete istodobno i znak slobode i odgojno sredstvo. Djetetu je pružena mogućnost da se igra ili radi na način koji mu je najudobnije. Dijete se tijekom nastave smije kretati. Okolina utječe na dijete. Dijete se razvija samo onda ako ima prilike stjecati iskustvo. Odrasli moraju dati priliku djeci da steknu iskustvo na osoban način. Pritom je važno da se premosti jaz između svijeta djeteta i svijeta odraslih. U Montessori-pedagogiji taj jaz upravlja predstavlja pripremljena okolina. Ona djeci daje mogućnost doživjeti da i učenje može biti nešto lijepo (Seitz i Hallwachs, 1996).

Maria Montessori naglašava da pripremljena okolina mora biti harmonična, jedinstvena cjelina, a ne zbrka različitih stvari i materijala za rad. Ona misli da pripremljena okolina nije užtogljeni prostor nego okolina koja oživi preko djece. Pripremljena okolina omogućuje djeci da s veseljem otkrivaju svijetu i da uče preko pokusa (Seitz i Hallwachs, 1996).

4.6. Odgoj pokreta

Maria Montessori je spoznala važnost kretanja kod djece pa je u temelje svoje pedagogije uvela i motoriku. Smatra da su učenje i kretanje dva elementa jednog procesa i da dijete uči „krećući se“. Djeca uče preko osjetilnih podražaja i kretanja. Za Mariju Montessori kretanje je izraz čovjekovog „ja“ i sredstvo preko kojeg čovjekovo „ja“ svjesno napreduje. Osim toga Maria Montessori misli da je kretanje usko povezano s ljudskom voljom. Govori kako je kretanje sredstvo preko kojeg volja prodire u sva vlakna i na taj način sama sebe ostvaruje. Organ koji ostvaruje funkciju volje je oruđe za izgradnju (Seitz i Hallwachs, 1996).

Vježbe kretanja treba ponavljati jer samo preko ponavljanja dijete stječe sposobnost da nesvjesno kontrolira svoje pokrete. Koordinacija pokreta je za Mariju Montessori temeljna pretpostavka za jačanje funkcije vlastitog „ja“. Ona djetetu ne omogućava samo slobodu razvoja, već i slobodu kretanja. Sloboda je za Mariju Montessori pedagoški cilj. Da bi se ostvario taj cilj, djetetu se mora pružiti mogućnost da vježba: preko vježbi, preko različitih djelatnosti, zornih stvari, materijala i polica na kojima oni stoje, preko društvenog života kao i na etičko-moralnom području. Naglašava i važnost dječje potrebe za kretanjem među drugom djecom. Smatra da je društvena situacija u grupi posebno djelotvorna (Seitz i Hallwachs, 1996).

4.7. Religijski odgoj

Maria Montessori smatra da s religijskim odgojem treba započeti od samog rođenja. Ona daje poticaje za sudjelovanje djece na svim vjerskim svečanostima i molitvama. Smatra da sve te doživljaje dijete treba upijati pa će doživljene slike moći utisnuti u podsvijest. Misli da tako nastaje religijsko opredjeljenje koje je izrazito važno za razvoj djeteta. Najvažniji stupanj u kojem se stvaraju temeljni osjećaji je rano djetinjstvo (do šeste godine života). Važnu ulogu u tome ima ljubav i zaštita koju pružaju odrasli. Dijete se mora osjećati sigurno i zaštićeno. Maria Montessori predlaže da se u dječju

sobu objese religiozne slike i simboli. Djeci treba čitati priče iz Biblije, te opisivati događaje i pričati priče o stvaranju svijeta. Djeca moraju aktivno sudjelovati pri pripremanju crkvenih svetkovina. Maria Montessori dijeli religijski element u dvije obrazovne faze. Jedna faza se temelji na osjećajima, a druga na poduci. Osjećajna faza je primjerena religioznoj atmosferi okoline u kojoj se dijete nalazi, sudjeluje u radnjama koje su povezane s vjerom. U fazi poduke djeca uče male molitve napamet. Poduka počinje od pete godine života. Za religijski odgoj Maria Montessori daje veliku ponudu jednostavnih vježbi, poduke i simboličkih elemenata. Te vježbe su uvijek povezane s potrebom djeteta za kretanjem i djeluju preko mašte na samu dušu djeteta (Seitz i Hallwachs, 1996).

4.8. Svemirski odgoj

Maria Montessori polazi od toga da sve što je stvoreno se razvija prema Božjem planu. Prema tom planu, svako živo biće ima svoje vlastito određenje i svoju zadaću. Za Mariju Montessori „svemirski odgoj“ nije samo prirodoznanstveni pogled na svijet, nego u spoznaji i poštivanju svemirskih zakonitosti leži zapravo religijski karakter. Smatra da sa „svemirskim odgojem“ treba započeti vrlo rano i da djeca već u vrtiću i školi trebaju steći praktično iskustvo koje će ih potaknuti na pokuse i istraživanja. Rezultat takvog odgoja je načelan stav čovjeka prema planu stvaranja koji vlada u svemiru. Kroz „svemirski odgoj“ djeca zadovoljavaju potrebu za konkretnim radom u zajednici (Seitz i Hallwachs, 1996).

4.9. Odgoj kreativnosti

„Mašta je tajna ljudske kreativnosti.“

Maria Montessori

Za odgoj kreativnosti škola bi trebala omogućiti da se razred razdijeli u nekoliko kutaka u kojima djeca mogu modelirati plastelin, crtati, slikati i tiskati. Ne smije nedostajati ni kutija s „osnovnim alatom“. Maštoviti, senzibilni i originalni poticaji mogu školu pretvoriti u „iskustveno područje za sva osjetila“. Uz pomoć nastave umjetnosti dijete ima mogućnost slobodnog izbora i razvija se proces individualizacije djeteta. Slobodnim radom u ateljeu djeca pokazuju interes, znatiželju, spremnost za pokuse i želju za radom. Izbor sredstava i tehnika omogućuju izražavanje vlastite osobnosti kao i otkrivanje tema koje su pojedincu zanimljive. Prisiljavajući djecu na konformizam znači sputavati njihovu kreativnost, sučeljavanje sa zadacima i otežavati originalna i neobična rješenja. Preko slobodnog izbora dijete uči samostalno donositi odluke. Uči što je to kreativnost. Djetetu se pruža mogućnost traženja rješenja. Djeca se moraju naučiti misliti. Ne postoji „točno“ i „pogrešno“, nego se odgovori na pitanja individualno oblikuju. Preko različitih aktivnosti, razmišljanja, pokusa, promjena, te u samom razgovoru s učiteljem ili s drugom djecom mogu se riješiti zadaci. Dijete postaje senzibilno i hrabro i na taj način se uči izražavati kroz rad (Seitz i Hallwachs, 1996).

5. DIDAKTIČKI ASPEKTI ORGANIZACIJE UČENJA

Prema Matijević (2001) trajanje Montessori-škola ovisi o unutarnjem ustrojstvu školskog sustava neke države. Škole koje slijede koncepciju Montessori ili su četverogodišnje, ili šestogodišnje, ili osmogodišnje, a ponekad su i desetogodišnje ili dvanaestogodišnje. U nekim razrednim odjelima djeca su dvaju ili čak triju i četiriju različitih godišta. Škole osnivaju gradske vlasti, udruženja građana i učitelja ili vjerske zajednice. Ako ih nisu osnovali državni organi, ponekad se u samoj adresi škole spominje riječ „privatna“. Nadzor nad Montessori-školama ima država, kao i kod svih javnih škola. Razlika je samo u metodama odgoja i učenja. Programske odrednice koje vrijede za državne škole vrijede isto i za Montessori-škole. Razlika je u tome što se u Montessori-školama daje više mogućnosti za poticanje samostalnosti, odgovornosti i raznih stvaralačkih i spontanih aktivnosti djece koje nije moguće unaprijed predvidjeti programom. Glavnu odgojnu smjernicu predstavlja stvaranje uvjeta za razvoj ukupne djetetove osobnosti, odnosno ostvarenje djetetovih mogućnosti. Prvih godina djeca vrlo često pohađaju neku Montessori-školu, a kasnije prelaze u bilo koju državnu. Ne samo da nisu uočene nikakve poteškoće prilikom prelaska u drugu školu, već Montessori-učenici pokazuju viši stupanj samostalnosti i snalažljivosti.

Učitelji u Montessori-školama moraju imati prethodno završen studij na državnom pedagoškom fakultetu, a kasnije se doškolavaju za Montessori-pedagogiju. Doškolavanje obično traje godinu i pol u posebnim institutima (Matijević, 2001).

Radni dan u Montessori školi započinje jutarnjim krugom. Djeca i učitelj sjede u krugu na podu i razgovaraju. Teme jutarnjeg kruga mogu biti različite, poput aktualnih društvenih ili znanstvenih događaja, priredbe koja je u planu ili običan razgovor o radnim zadacima za taj dan koji je pred razredom. Prije početka radnog dana ponekad se organiziraju vježbe tišine. Učenici zajedno s učiteljem provedu dvadesetak minuta u potpunoj tišini ili uz opuštajuću glazbu (Perić, 2009).

Dopodnevni rad u školi podijeljen je na: „slobodni rad“ i „zajednička razredna nastava“. Početak jutarnjeg rada nije strogo određen. Djeca ulaze u učionici između 8:00 i 8:30. Slobodni rad odvija se individualno ili u parovima s različitim didaktičkim materijalom (Matijević, 2001). U slobodnom radu postoji jedno pravilo koje glasi: „Ne ometaj druge učenike u njihovom radu“ (Perić, 2009). Dijete odabire materijal iz ormara i donosi ga na svoje radno mjesto, koje je u tom trenutku slobodno. Ovisno o djetetovim interesima za taj dan, toliko dugo će trajati njegov rad. Kada dođe do unutarnjeg zasićenja, dijete vraća određeni materijal u ormar, uzima mali odmor i opredijeli se za drugu aktivnost. Nakon završetka „slobodnog rada“ slijedi drugi dio: zajednička razredna nastava. Zajedničku razrednu nastavu vodi i organizira učitelj. Promatrajući individualni rad djece, učitelj uočava što bi mogao biti predmet zajedničkih radnih aktivnosti. U tom vremenu organiziraju se sportske i glazbene aktivnosti, posjeti muzeju ili izleti. U zajedničkoj razrednoj nastavi ostvaruju se ciljevi religijske nastave (Matijević, 2001).

Postignuti rezultati u nastavi, procjenjuju se prema mogućnostima djeteta i njegovim individualnim karakteristikama. Za vrijeme ocjenjivanja i planiranja ukupnih vlastitih aktivnosti sudjeluje i samo dijete, ovisno o zrelosti. Ocjene se bilježe za potrebe roditelja, učenika i škole. U dokumentaciji za praćenje djetetovih aktivnosti istaknuti su ciljevi koje dijete treba dostići. Uz suradnju roditelja, učitelj procjenjuje je li dijete savladalo određene radnje ili mu je potrebno još vježbanje. Ako je učeniku potrebno dodatno vježbanje, učitelj to neće tražiti nikakvih pritiscima, već će naći način kojim će natjerati učenika da sam shvati da bi bilo potrebno raditi još s nekim materijalom. Radi praćenja i poticanja djeteta potreba je tijesna suradnja roditelja i učitelja (Matijević, 2001).

5.1. Montessori prostor

U Montessori-školama učionica je posebno uređen prostor za rad, učenje i zadovoljavanje razvojnih potreba djece. U učionici postoje posebni kutiće za čitanje, pisanje, matematiku, modeliranje, slikanje, hobi aktivnosti te fotelje i tepisi za razgovor u krugu. Stolovi i stolice su slobodno raspoređeni u prostoru (Jagrović, 2007). Uz zid su složeni otvoreni ormari puni materijala za samostalan rad djece. Materijal uključuje: slova izrezana od brusnog papira, radne vježbenice za učenje pravopisa i čitanja, kutija sa zadacima za individualno vježbanje pravopisa i računa, kutija s radnim nalogima, „gramatička kutija“ sa zadacima za vježbanje rečeničnih dijelova, „zlatne perle“, igre i okviri za vježbanje matematičkih računskih radnji i decimalnog sustava, „štapići za nizanje“ i „daščice za množenje“ za uvođenje u tablicu množenja, „daščica za dijeljenje“ za upoznavanje djeljivosti brojeva, zemljovidi za upoznavanje topografije, geološke, biološke i druge prirodno-znanstvene vježbe. Svi ti materijali nalaze se svuda po učionici gdje ima slobodnog mjesta. Tako i u nekoj učionici možemo vidjeti stol s vagom i utezima, stalak na kojem se nalaze tepisi koje učenici koriste kada rade nešto na podu, drveno postolje. Za upoznavanje kubnih jedinica imaju dugi lanac perli, kvadrat od perli te kocku. Sav taj radni materijal u učionici ne služi učitelju za demonstraciju, već je to materijal za individualno stjecanje iskustva dječjim rukama (iskustveno učenje). Koristeći taj materijal kod učenika se razvijaju tjelesne i intelektualne sposobnosti (Matijević, 2001).

Učionice su organizirane prema predmetnim područjima: jezik, matematika i kozmički odgoj (povijest, geografija, biologija, fizika, kemija, astronomija, umjetnost) te sadrže sve potrebne materijale za rad na određenom području. Učenici odlaze u učionice u kojima se nalazi potreban materijal ili ga uzimaju i nose sa sobom (Perić, 2009).

Slika 2. Učionica u Osnovnoj Montessori školi „Barunice Dédée Vranyczany“

Učionica je ukrašena biljkama, učeničkim pisanim radovima, crtežima i slikama (Jagrović, 2007). Takva učionica naziva se „uređenom sredinom“ koja učenike potiče na rad i raznovrsne aktivnosti koje zadovoljavaju njihove razvojne potrebe. Uređena učionica potiče djecu na konstruktivan individualni rad (Matijević, 2001).

5.2. Montessori materijal

Montessori-materijal je pomoćni materijal, kojeg Maria Montessori naziva „ključem koji otvara vrata svijeta“. S tim materijalom djeca rade i uče samostalno, koristeći se svojim osjetilima. Sustav didaktičkog materijala se nastavlja jedan na drugi. Ta povezanost materijala djetetu pruža sigurnost pri rukovanju (Seitz i Hallwachs, 1996).

Montessori-materijal ima svoju odgojnu vrijednost koja se očituje u vježbanju strpljivosti, čekanja i međusobnog poštovanja (Jagrović, 2007). Tu su materijali s kojima se provode vježbe za praktični život, osjetilni materijali, materijal za matematiku, materijal za jezik te materijal za

kozmički odgoj. Starijoj djeci se uz klasičan materijal nudi i dodatni materijal za slobodni rad i materijal za projekte, kao što su npr. jezični laboratorij, knjižnica, računala, videoteka i različite radionice. Pribor za pojedine vježbe uvijek se nalazi na istom mjestu i u istom obliku. Montessori-materijali djeluju preko manualnog rada (Seitz i Hallwachs, 1996). Izrađen je u živim bojama. Većina materijala izrađena je iz drveta, a drvo je najugodniji materijal za rukovanje. Svojim dimenzijama odgovara dječjoj ruci i svojim oblikom navodi dijete da shvati ciljanu svrhu svakog pojedinog dijela. U vježbama svakodnevnog života dijete rukuje predmetima kojima se susreće i u svakodnevnom životu, poput: vrčeva, zdjelica tanjurića, četkice, žlice, krpice, tkanine i slično (Vuković, 2013). Djeci se pruža mogućnost samostalnog ili grupnog rada. Svaki materijal postoji u jednom razredu samo jednom. Djeca zajedno s učiteljem paze da materijal nakon uporabe vrate na svoje mjesto. U materijal je utkana kontrola pogrešaka kojom učenik može sam sebe kontrolirati (Seitz i Hallwachs, 1996). Materijal je standardiziran i raspoređen tako da vodi dijete od konkretnih prema apstraktnim vježbama (Jagrović, 2007).

Učitelj uvodi dijete u materijal preko lekcija koja se sastoje od tri koraka. On pritom malo objašnjava, a više pazi na rukovanje s materijalom, na vlastiti jezik materijala i na njegovu zornost (Seitz i Hallwachs, 1996).

Donabella i Rule (2008) navode kako učitelji uvode djecu u materijal preko lekcija Marije Montessori koje imaju 3 stupnja:

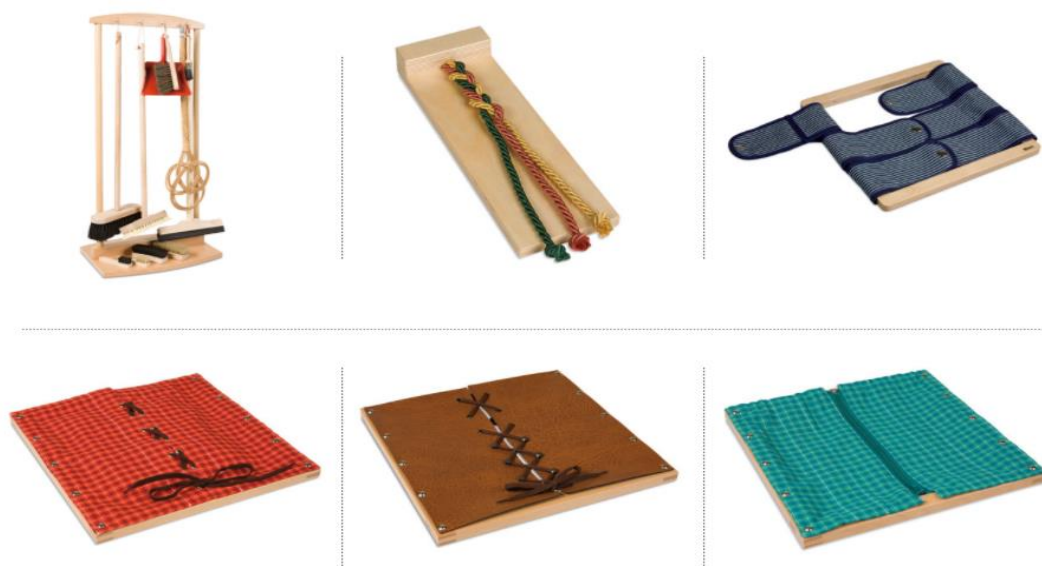
1. Učitelj pokaže materijal („Ovo je...“)
2. Učitelj provjerava znanje („Pokaži mi...“)
3. Učitelj ocjenjuje razumijevanje („Što je...“).

Slika 3. Materijal u Osnovnoj Montessori školi „Barunice Dédée Vranyczany“

5.2.1. Materijal potreban za praktične vježbe

Da bi dijete shvatilo što je to odgovornost, samostalnost i spremnost za pružanje pomoći potrebno mu je omogućiti izvršavanje nekih malih zadataka i preuzimanje nekih obveza. Za „vježbe za praktični život“ sve stvari moraju biti prilagođene veličini djece. Materijal, oblik i boja moraju biti poticajni djeci. Za praktične vježbe postoje posebni okviri: za prišivanje gumba, za vezanje vrpce, za spajanje kukica, za lijepljenje na čičak, za rad sa sigurnosnim iglama i kopčama. Djeca pomoću tih okvira vježbaju (Seitz i Hallwachs, 1996).

Slika 4. Pribor za praktične vježbe

Vježbe iz praktičnog života dijele se na:

1. predvježbe kojima je cilj koordinacija i kontrola pokreta
2. glavne vježbe kojima je cilj usvojiti radnje potrebne za vođenje brige o sebi, brige za okolinu te vježbe kojima se usvaja uljudno ponašanje (Hrvatsko Montessori društvo, 2000).

Seitz i Hallwachs (1996) su vježbe iz praktičnog života podijelili u tri područja:

1. briga za samoga sebe – pranje ruku, čišćenje cipela, oblačenje i skidanje ...
2. briga za okolinu – rad u vrtu, pranje rublja, pranje suđa, brisanje prašine, čišćenje, pranje prozora, briga za životinje ...
3. vježbe povezane sa životom u zajednici – pozdraviti goste, ponuditi goste da sjednu, postaviti stol, naliti piće ...

Odgajatelj djetetu treba osvijestiti sve ono što dijete čini. Maria Montessori to naziva „analizom pokreta“. Svaka složena radnja sastoji se od više elemenata koji se nižu jedan za drugim, a ipak svaki od njih čini jednu zasebnu cjelinu. Analiza pokreta uključuje niz pokušaja koji vode ka spoznaji pojedinih koraka. Nakon čega te korake treba realizirati i odvojeno uvježbati. Egzaktno provođenje vježbi ima smisla jer povezuje koordinaciju

pokreta s osjetilnim iskustvom. Ponavljanjem vježbi djeca svladavaju koncentraciju i postaju potpunija bića (Seitz i Hallwachs, 1996).

Vježbe iz praktičnog života pomažu djetetu da se osamostali, da zna pomoći sebi i da ne mora ovisiti o drugima. Imaju važnu ulogu u razvijanju grube i fine motorike (Hrvatsko Montessori društvo, 2000).

Vježbama za praktični život djeca uče što je to ustrajnost, koncentracija, koordinacija pokreta i samostalnost. Vježbe se najviše provode sa malom djecom (do treće godine života). Starija djeca već nisu toliko zainteresirana, no i ona u školi uče o odgovornom ponašanju prema svojoj okolini (Seitz i Hallwachs, 1996).

5.2.2. Materijal potreban za razvoj osjetilnosti

Prema Seitz i Hallwachs (1996) „rad s materijalom“ u Montessori-pedagogiji znači težiti fiziološkom odgoju pri kojem osjetilni materijal ima odlučujuću ulogu. Odgajatelj treba paziti da egzaktno ponudi i pokaže određeni pokret. Ne smije sprječavati dijete u istraživanju svih onih mogućnosti koje materijal nudi. U protivnom, dijete se neće kreativno odnositi prema materijalu. Materijal je napravljen tako da se uvijek odnosi na jedno osjetilo. Na taj način percepcija je intenzivnija, a koncentracija se povećava. Određene osobine poput boje, oblika, veličine, težine i površine predmeta dijete spoznaje kao osobine, što Maria Montessori naziva „izoliranje osobina“. Iskustvo koje dolazi preko osjetila djecu vodi do „materijalizirane apstrakcije“. Za Mariju Montessori je vrlo važno da dijete postiže unutarnji red preko jasnih i uređenih dojmova.

Osjetilni materijali zbog svoje jednostavnosti imaju meditativni karakter. Ponavljanjem vježbi djeca postižu koncentraciju i mir. Kod vježbe s osjetilnim materijalom djeca nesvjesno stvaraju povezanost s društvenim područjima. Tako primjerice dijete preko vježbi za praktičan život svjesno proživljava rukovanje s predmetima, nalijevanje tekućine kao predvježbu za rad s osjetilnim materijalom, što je ujedno i indirektna priprema za rad s

materijalom za matematiku ili jezik. Osjetilni materijal sam po sebi ima granice, čija spoznaja vodi ka slobodi čovjeka da kreativno radi i stvara. On nije primarno namijenjen odgoju kreativnosti, nego djetetu daje mogućnosti da stekne točnije, uređenije i svjesnije iskustvo. Sposobnost razlikovanja razvija se preko osjetilnih dojmova i dijete spoznaje „određeni red u svom duhu“ (Seitz i Hallwachs, 1996).

Protivnici Marije Montessori misle da osjetilni materijal sužava interese i da je previše sustavan. Ako djeca preko reda, zakonitosti i strukture koja vlada u materijalu mogu otkriti svijet i stvarati pokuse, na taj način se onda izražava djetetova volja za stvaranjem i oblikovanjem (Seitz i Hallwachs, 1996).

Slika 5. Pribor za razvoj osjetilnosti

Temeljni cilj pribora za razvoj osjetilnosti je razvijanje inteligencije kod djeteta. Dijete nesvjesno upija sve informacije iz okoline, što Maria Montessori naziva „upijajući um“. Dijete ima potrebe i želju za redom i jasnoćom. Da bi dijete zadovoljilo svoje potrebe, potrebno mu je ponuditi pribor koji će mu u tome pomoći. Montessori-pribor razvija nerazvijene osjete i čini ih osjetljivima na poticaje. Usklađeni su izborom boja, oblika, sjaja i izdržljivošću pa su kao takva djetetu na raspolaganju. Dijete na taj način doživljava ljepotu pribora, privlačnost i svojstveni poredak (Nebula/Montessori asocijacija, 2010).

Pribor za poticanje i razvoj osjetilnosti na pribor dijeli se na:

- a) osjetila vida
- b) osjetila dodira
- c) osjetila sluha
- d) osjeta težine
- e) osjeta topline
- f) osjetila mirisa
- g) osjetila okusa
- h) stereognostičkog osjeta (Nebula/Montessori asocijacija, 2010).

5.2.3. Materijal za matematiku

Dijete se razvija uz pomoć rada s konkretnim materijalima. Ako dijete preko konkretnog materijala može razviti temeljne sposobnosti, tada dijete više nije ovisno o konkretnom materijalu, nego je sposobno za stvaranje apstrakcije. Djeca se postupno kognitivno razvijaju. Indirektno preko praktičnih vježbi za život pripremljeni su za rad s materijalom za matematiku. Ponavljanjem, jasnim i logičkim slijedom provedenih radnji djeca uče misliti prema određenom redu. Na zoran način naučila su da iz konkretnog izvlače apstraktne zaključke (Seitz i Hallwachs, 1996).

Učenje s materijalom za matematiku je kinestetičko. Dijete uči kroz rad i na taj način svladava osnovne zadatke. Već u predškolskoj dobi većina djece pokazuje interes za brojke. Djeca su ponosna kada znaju „brojati do sto“. Kasnije, kada se više ne radi samo o brojanju, počinju ratovati s matematikom. Svijet brojki je za djecu složen i nepregledan. Matematika je sustav mišljenja koji se ravna prema određenim pravilima. Uz pomoć Montessori-materijala mogu se svladati zakonitosti i pravila na zoran način, mogu se svladati i poteškoće koje se javljaju kod djece pa se na taj način razvija djetetov „matematički duh“. Poznat materijal za matematiku zove se „Zlatne kuglice“. Sastoje se od staklenih zlatnih kuglica. Neke od njih su rasute, neke su pričvršćene na šipke koje imaju 10 kuglica, neke su u kvadratićima od 100, a neke su u kockicama s 1000 kuglica. Dijete lako uočava da u svim grupama postoji najviše devet pojedinosti. Deseta kuglica

predstavlja primjerice promjenu šipke. Na taj način dijete spoznaje strukturu decimalnog sustava (Seitz i Hallwachs, 1996).

Slika 6. Pribor za matematiku

Pribor za matematiku podijeljen je u pet skupina:

1. Količina i simboli od 0 do 10
2. Uvođenje u dekadski sustav
3. Učenje prebrojavanja
4. Istraživanje i vježbe pamćenja s jedinicama
5. Apstraktna matematika (Nebuda/Montessori asocijacija, 2010).

5.2.4. Materijal za jezik

Materijal za jezik je usklađen s osjetilnim materijalom. Mala djeca u vrtićkoj dobi žude za učenjem novih riječi i vesele se što mogu proširiti svoj rječnik. Ona se tada nalaze u osjetljivom stupnju svladavanja jezika. Montessori-pedagog trudi se na djecu prenijeti jasan i bogat jezik uz pomoć kojeg mogu izraziti svoje osjećaje. Pomoću konkretnih materijala za jezik proširuje se rječnik i svijest o materinskom jeziku ili se pak postupno svladava strani jezik (Seitz i Hallwachs, 1996). Vježbe iz jezika uvode djecu u predčitalačke vještine, prepoznavanje slova, glasova i jednostavne aktivnosti čitanja i pisanja (Hrvatsko Montessori društvo, 2000).

Slika 7. Pribor za razvijanje govora i jezika

Materijal za jezik nudi sustavni uvod u samu bit jezika. Za svladavanje čitanja i pisanja postoje konkretne vježbe, razne igre i jednostavne gramatičke vježbe. Važno je, voditi računa na koji i kakav način se stvaraju pojmovi. Najpoznatiji materijal za jezik su slova na grubom, hrapavom papiru. To su crveni konsonanti i plavi vokali nalijepljeni na grubom hrapavom papiru na drvenim pločicama. Dijete osjetljivim vrhom prstiju doživljava slova. Maria Montessori govori o „pamćenju mišića“, što znači da neka djeca nauče pisati prije nego što su naučila značenje slova. Montessori-metoda učenja čitanja i pisanja je sintetička. Djeca prvo „iskuse“ pojedina slova koja se onda slažu u riječi, a potom u rečenice. Maria Montessori je svojom metodom podučavala „totalno čitanje“. Pod „totalnim čitanjem“ se misli da dijete s jedne strane treba razumjeti sadržaj pročitano, a s druge strane shvatiti zakonitosti čitanja. Zbog toga je „podučavanje koje provodi učitelj“ sekundarno. Prije početka osnovne škole djeca se nalaze na različitim razvojnim stupnjevima što se tiče čitanja i pisanja. Neka djeca tečno čitaju, dok je nekima čitanje još uvijek „knjiga sa sedam pečata“. U Montessori-školi se uzima u obzir individualni tempo učenja i rada. Uz pomoć praktičnog rada djeca u prvom razredu osnovne škole uče ono što im je zaista potrebno i što odgovara njihovom individualnom razvoju. Putem osjetilnog materijala dijete diferencijalno pristupa jeziku te ga proširuje korak po korak (Seitz i Hallwachs, 1996).

Slika 8. Slova od brusnog papira

Vježbe iz jezika možemo podijeliti na:

1. uvod u jezik – govorenje
2. uvod u područje pisanja
3. uvod u područje čitanja (Hrvatsko Montessori društvo, 2000).

5.2.5. Materijal za kozmički odgoj

Kozmički odgoj je odgoj koji pomaže djetetu upoznati i razumjeti svijet i sve ono što ga okružuje. Zadaća mu je pobuditi i razviti istraživačku snagu u djetetu, maštu i kreativnost te razviti apstraktno mišljenje. Kozmički odgoj pomaže djetetu spoznati okolni svijet koji će pobuditi njegovu znatiželju i zanimaciju. Ujedno spoznaje da su ljudi, biljke, životinje i predmeti obvezni dio njegovoga okruženja te da su oni povezani s prirodnim pojavama i okruženjem. Dijete kroz kozmički odgoj uči o prirodnim i društvenim znanostima, umjetnosti, kulturi, ekologiji, evoluciji, religiji i sl. (Nebuda/Montessori asocijacija, 2010).

Slika 9. Pribor za kozmički odgoj

Kozmički odgoj pokriva područja: zemljopisa, zoologije, botanike, povijesti, umjetnosti, etike, antropologije, evolucije, ekologije, astronomije i informatike (Philipps, 1999). Materijal za kozmički odgoj obuhvaća globuse na kojima se zemlja i oceani mogu opipati, specijalne materijale za geologiju pomoću kojih se svladaju osnovni pojmovi iz geologije, slikovni materijal, kronološki prikazano vrijeme, atlase, mogućnosti za izvođenje pokusa, zbirku minerala itd. Zamisao Marije Montessori je bio da se pomoću tih materijala djeci omogući da na zoran i interdisciplinarni način uče i otkrivaju svijet i odnose unutar zemljopisa, geologije, kemije, biologije, fizike, astronomije, povijesti itd. (Seitz i Hallwachs, 1996).

Slika 10. Učionica za kozmički odgoj u Osnovnoj Montessori školi „Barunice Dédée Vranyczany“

Djetetu treba omogućiti razumijevanje temeljnih znanja i stjecanje osnovnih iskustva o svijetu i svemiru te njihovu međusobnu povezanost. Iz toga će steći odgovornost prema prirodi i kulturi (Seitz i Hallwachs, 1996).

5.3. Montessori učitelji

„Mi ne možemo učiti dijete kako da bude umjetnik, ali mu možemo pomoći da samo razvije: Oko koje vidi; Ruku koja sluša; Dušu koja osjeća.“

Maria Montessori

Seitz i Hallwachs (1996) navode kako uspjeh nastavnog sata najčešće ovisi o sposobnostima učitelja. Maria Montessori puno traži od odgajatelja. Smatra da dijete treba promatrati i kad radi i kad se žuri, kad se povlači u sebe, kad govori i kad šuti. Odgajatelj mora posjedovati određene moralne spretnosti: mir, strpljenje, poniznost i milosrđe. Mora prije svega voljeti djecu. Strpljenje, mogućnost uživanja, razumijevanje, autoritet, duhovitost, maštovitost, poštovanje prema djeci, sve su to osobine koje odgajatelj mora imati. Učitelj ne smije stvarati jaz između djece i odraslih, nego mora izgrađivati partnerski odnos koji je utemeljen na vjerovanju u one sposobnosti i snage koje leže u svakom djetetu. Najvažniji kriterij za Montessori-odgajatelja je da zna pružiti pomoć za samopomoć. Maria Montessori je protiv pružanje direktne pomoći djetetu. Djeca ne žele da ih se poslužuje, nego žele biti samostalna.

Montessori učitelji moraju razlikovati sposobnost indirektnog vođenja, dopustiti djetetu da samo izgrađuje svoju osobnosti, pronalazi svoj vlastiti ritam i samo odlučuje (Philipps, 1999).

Prema Bašić (2011) dobar učitelj je naizgled potpuno pasivan. On uočava individualna postignuća svakog djeteta, analizira čime se dijete bavi, kakvi su mu interesi, koje vježbe dijete izbjegava ili radi rijetko i pita se koji je razlog tome. Učitelj promatra i ponašanje djeteta u skupini, njegovu socijalnu zrelost, kako se izražava, s kojom djecom se najčešće druži i slično. Učitelj mora stalno tragati za novim vježbama i time buditi interes djeteta. Montessori (1972) kaže da ponašanje učitelja mora biti pasivno i tiho tako da se djetetov duh može slobodno razvijati. Seitz i Hallwachs (1996) navode kada dijete postane aktivno učitelj mora postati pasivan.

Prema Philipps (1999) dobar učitelj mora biti vedra, vesela i dobro raspoložena osoba, nježna, suzdržana, pažljiva u govoru i kretnjama, mirna, strpljiva, čista i uredno odjevena. Najvažnija osobina je dosljednost jer zbog nje djeca traže i spoznaju svoje granice. Montessori učitelji imaju povjerenja u djecu, što znači uzdržavaju u pravo vrijeme, dopuštaju samostalnost i pritom imaju pregled nad situacijom da bi se moglo djelovati ako je potrebno. Vode dijete od vježbe do vježbe i pritom promatraju i zapažaju djetetove potrebe te pripremaju okolinu prema njegovim razvojnim potrebama.

Maria Montessori naglašava da su učitelji u zabludi ako misle da se za svoj posao mogu pripremi samo studiranjem i nagomilavanjem znanja. Ona traži od učitelja da budu i stručnjaci i zaljubljenici u ono što rade. Smatra da onaj koji želi odgajati mora biti odgojen (Philipps, 1999).

Za osobnu pripremu Montessori učitelji čine:

- razvijanje stabilnosti ličnosti i dosljednosti u ponašanju – Montessori učitelj mora biti emocionalno stabilan, miran i imati snagu pozitivnog utjecaja na djecu. Mora moći tolerirati različite osobine djece ili njihovih roditelja. Svojim držanjem mora ulijevati povjerenje, djeca i roditelji moraju mu vjerovati.
- njegovanje izgleda – učitelj mora biti uredno i prikladno odjeven, ne smije svojim izgledom, nakitom, šminkom ili pretjeranom odjećom odvlačiti pozornost djeteta s Montessori pribora.
- komunikativnosti – roditelji moraju imati mogućnost razgovarati s odgajateljem kad god imaju problem (Philipps, 1999).

Montessori učitelj mora izvršiti unutarnju pripremu za rad:

- razviti smjernost u kontaktu s djetetom
- razviti strpljenje
- razviti prihvaćenje
- razviti poštovanje
- razviti brižnost
- usavršiti svoje ponašanje do uzornosti (Philipps, 1999).

Zadaci Montessori učitelja:

- očuvanje i nadgledanje pribora i reda u pripremljenoj okolini – to je indirektni rad, jer ako okolina nije dobro održavana, ni dijete neće ni na psihičkoj ni na intelektualnoj niti na duševnom području doći do trajnih rezultata;
- pomaganje prirodnog procesa samoizgradnje djeteta;
- poznavanje pribora i odgovarajućih načina njegova pokazivanja djetetu;
- nadzor „radnog ugođaja“ - kad su djeca zaposlena da ne dođe do međusobnog ometanja;
- pokazivanje vježbi, upotreba pribora;
- indirektno upletanje – za vrijeme kada dijete bira pribor, odgojitelj se može i treba upletati. Neprikladan način uporabe treba ukloniti točnom uputom;
- poštivanje postignute koncentracije – kad se dijete usmjeri na neki pribor ili rad ne smije ga se ometati i prekidati;
- ohrabrenje i dovršavanje – kad dijete dovrši rad traži potvrdu jednom riječju, jednim smješkom (Seitz i Hallwachs, 1996).

U Montessori-školama jedan učitelj vodi jedan razred dvije ili četiri godine, gdje mu često pomaže i jedan asistent. Često u jednom razredu rade dva učitelja. Razredni učitelj u svakom slučaju nadgleda slobodan rad, dok stručnu nastavu obično vode predmetni nastavnici (Seitz i Hallwachs, 1996).

6. OSNOVNA MONTESSORI ŠKOLA „BARUNICE DÉDÉE VRANYCZANY“

Osnovna Montessori škola „Barunice Dédée Vranyczany“ je prva Montessori škola u Republici Hrvatskoj. Nalazi se u ulici Matka Mandića u Zagrebu. Ime je dobila po barunici Dédée Vranyczany. Barunica Dédée je prva Hrvatica koja je primila diplomu Marije Montessori. Godine 1934. u Zagrebu, na adresi Dolac 9 otvorila prvi Montessori vrtić. Škola je osnovana 2003. godine i osnovali su je roditelji čija su djeca pohađala Montessori vrtić. U želji da njihova djeca nastave svoje obrazovanje po Montessori metodi, roditelji su se okupili u Udruzi roditelja „Maria Montessori“ i građanskom inicijativom uspjeli u osnivanju škole. Godine 2009. Montessori škola je dobila certifikat Sveučilišta Cambridge koji joj omogućuje provođenje dvojezične nastave engleskog, matematike, biologije, kemije, fizike i informatike po Cambridge programu. Sve položeno učenicima se vrednuje kao i njihovim vršnjacima u Engleskoj. Razlika u odnosu na tradicionalnu školu je u tome što u Montessori školi nema velikih hodnika ni dežurnih učenika, nema stroge formalnosti. Na ulazu u školu nalaze se učenički radovi, slike polaznika škole i ono na što su učenici posebno ponosni: poster bivših đaka jedne od Montessori škola s kojeg se smiješe William i Harry, te George Clooney.

6.1. Način rada

Nastava u Montessori školi prati Nastavni plan i program za osnovnu školu propisan od Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta. Razlika u odnosu na državnu školu je u tome što se u Montessori školi nastava ostvaruje prema Montessori metodi. Nastava se održava u redovnom jutarnjem programu i počinje od 8 i 30, a završava do 12 i 30, zatim slijedi ručak i odmor u vremenu od 12 i 30 do 13 i 30. U vremenu od 13 i 30 do 14 i 30 učenici koriste za pisanje zadaće, tj. dovršavanje dnevnih obaveza. Učenici popodne do 16 sati sudjeluju u raznim aktivnostima kao što su: ritmika za djevojčice, tae-kwon-do za dječake i djevojčice, likovne radionice

(keramika, slikanje, crtanje), njemački jezik, glazbena radionica, filmska radionica, vjeronauk itd.

U razrednim grupama miješaju se djeca raznih uzrasta. Tako starija djeca uče pomagati mlađoj, a mlađa djeca uče tražiti pomoć od starijih. Učenici koji imaju poteškoća u svladavanju nastavnog gradiva i oni koji rade prema prilagođenom programu rade uz pomoć defektologa – rehabilitatora koji je tijekom dana prisutan na nastavi. Učenici sa svojim učiteljima sudjeluju na slobodnim aktivnostima (mala škola meteorologije, vježbe iz prirodoslovnih predmeta).

Montessori metoda uključuje učenje uz pomoć posebno izrađenih Montessori didaktičkih materijala za matematiku, jezik, kozmički odgoj (priroda i društvo, zemljopis, povijest, biologija, botanika, zoologija, povijest umjetnosti...). Učitelj dobro priprema okolinu za rad, kao i samoga sebe. Rad je individualan, što znači da učitelj svakom djetetu pristupa individualno sukladno njegovim mogućnostima. Kroz konkretne materijale koji su izloženi u učionici i dostupni svakome učeniku prema njegovim interesima, učenik dobiva sliku koja ga dovodi do nekog apstraktnog pojma (npr. u zemljopisu: djeca prvo slože kontinente kao slagalicu, a potom uče što su, koliko ih je, kako se zovu, gdje su smješteni itd.). Djeci se pomaže shvatiti korelaciju pojmova te sami dolaze do zaključaka. Na taj način djeca uče bez stresa. Uz individualni rad postoje mnoge grupne aktivnosti kao što su: razgovori u grupi (u krugu), tematska nastava itd. Cilj nastave je da omogućuje samoodređujuće učenje kako bi se udovoljilo potencijalu učenika. Učenje u samoodređivanju postaje moguće na temelju sljedećih kvaliteta: samodisciplina, izdržljivost, procjena vlastitih snaga, sposobnost raspodjele vremena, sposobnost samostalnoga postavljanja ciljeva, tolerantnost prema frustracijama, sposobnost suradnje, uvid u nužnosti i obvezatnosti, uvažavanje slobode drugih i sposobnost dragovoljne poslušnosti. Navedene kvalitete se upoznaju te postupno usvajaju uz pomoć socijalnoga učenja u trenutku dolaska u školu.

7. ZAKLJUČAK

Maria Montessori bila je prva liječnica u Italiji. Svoju pedagošku koncepciju definirala je u prvom desetljeću dvadesetoga stoljeća te je u tom vremenu predstavljala pravi odmak od svih dotadašnjih koncepcija odgoja. Montessori sustav se konceptijski razlikuje od tradicionalnog odgojno-obrazovnog sustava. Sadrži jedinstveni pristup djetetu i njegovim potrebama.

Glavna misao Montessori pedagogije glasi „*Pomozi mi da to učinim sam*“, gdje se naglasak stavlja na važnosti djetetove samostalnosti i ukazuje na činjenicu da je dijete u središtu pedagogije te je ono centralna ličnost po kojoj je sve prilagođeno. Ono što je od izuzetne važnosti u Montessori pedagogiji jest njena stroga mjerila za izgledom okoline i ponašanje odraslih u Montessori ustanovama. Djetetu treba pružiti mogućnost razvoja u primjerenom i pripremljenom okruženju, prostorno prilagođenom i intelektualno poticajnom. Pripremljenu okolinu čini posebno oblikovan didaktički materijal. Montessori materijal je autentičan, univerzalan i u svim Montessori školama u svijetu je isti. Posebnost Montessori materijala je to što je napravljen na način da omogućiti djetetu da uoči eventualnu pogrešku prilikom služenja njime, što dijete motivira za samostalan i koncentrirani rad. Montessori materijal uključuje: materijal potreban za praktične vježbe, materijal potreban za razvoj osjetilnosti, materijal za matematiku, materijal za jezik te materijal za kozmički odgoj. Osim pripremljene okoline i primjerenog pribora, uloga Montessori odgajatelja je velika i te velike uloge mora biti svjestan svaki odgajatelj s obzirom na činjenicu da se djeca ugledaju na ponašanje, izgled, izbore riječi i ton glasa odraslih. Stoga je potrebno prilagoditi vlastito ponašanje kako bi se uravnoteženo odvijao proces djetetova razvoja.

Mislim da bi svaka škola trebala kao i Montessori škola biti primjerena djetetu, njegovim potrebama, zastupati interese djece koja su joj povjerena, a nikako ne bi smjela niti za dijete niti za roditelja predstavljati traumu. Od velike je važnosti djetetu pružiti slobodu, i to ne u kontekstu toga da dijete može činiti sve što hoće, već da je dijete samo sebi gospodar i da se

time ne ograničava djetetova spontanost i mogućnost kreiranja vlastitog stvaralaštva, ali isto tako mu oslonac (odgajatelj) daje jasne znakove za orijentaciju.

LITERATURA

KNJIGE:

1. Britton, L. (2000). *Montessori učenje kroz igru*. Zagreb: HENA COM
2. Lawrence, L. (2003). *Montessori čitanje i pisanje: Kako pomoći djetetu da nauči čitati i pisati – Priručnik za roditelje i odgojitelje za djecu od 3 do 7 godina*. Zagreb: Hena com
3. Matijević, M. (2001). *Alternativne škole: Didaktičke i pedagoške koncepcije*. Zagreb: TIPEX
4. Montessori, M. (1966). *Dijete tajna djetinjstva*. Zagreb: Naklada Slap
5. Montessori, M. (1972). *Das kreative Kind*. Freiburg: Herder
6. Philipps, S. (1999). *Montessori priprema za život: Odgoj neovisnosti i odgovornosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap
7. Pitamic, M. (2014). *Pokaži mi kako se to radi: Montessori aktivnosti za vas i vaše dijete*. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o.
8. Schäfer, C. (2015). *Poticanje djece prema odgojnoj metodi Marije Montessori*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga
9. Seitz, M., Hallwachs, U. (1996). *Montessori ili Waldorf?*. Zagreb: EDUCA

MREŽNE STRANICE:

10. Donabella, Mark A., Rule, Audrey C. (2008). Four seventh students who qualify for academic intervention services in mathematics learning multi-digit multiplication with the Montessori Checkerboard. Preuzeto 12. rujna 2017 iz <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ967477.pdf>
11. Hrvatsko Montessori društvo (2000). *Maria Montessori: Rad*. Preuzeto 10. kolovoza 2017. iz http://www.hrmdrustvo.hr/montessori_pedagogija.html
12. *Montessori škola*. Preuzeto 29. kolovoza 2017. iz <https://documents.tips/documents/montessori-skola.html>

13. Nebula/Montessori asocijacija (2010). *Montessori diljem svijeta*. Zagreb.
Preuzeto 10. kolovoza 2017. iz
http://www.nebulamontessori.hr/montessori_odgojitelj.html
14. Osnovna Montessori škola „Barunice Dédée Vranyczany. Zagreb.
Preuzeto 13. rujna 2017. iz
<http://os-montessori-bdvranyczany-zg.skole.hr/skola>
15. Perić, A. (2009). *Montessori iz prve ruke*. Osijek. Preuzeto 1. rujna 2017.
iz
<http://mis.element.hr/fajli/910/51-04.pdf>
16. Vuković, L. (2013). Pripremljena okolina u Montessori pedagogiji.
Preuzeto 4. rujna 2017. iz
<http://lingolero.com/2013/09/pripremljena-okolina-u-montessori-pedagogiji-ii-dio/>

ČASOPISI:

17. Bašić, S. (2011). Modernost pedagoške koncepcije Marije Montessori.
Pedagogijska istraživanja, 8 (2), 205-216. Preuzeto 25. kolovoza 2017. iz
<http://hrcak.srce.hr/file/172488>
18. Hinz, A. (2011). Što znači prepustiti se pedagogiji Marije Montessori u školi. U: Hicela, I., Krolo, L. I Mendeš, B. (Ur.), *Pedagogija Marije Montessori – poticaj za razvoj pedagoškog pluralizma* (str. 20-22). Split: Dječji vrtić Montessori dječja kuća
19. Jagrović, N. (2007). Sličnosti i rezlike pedagoških modela Marije Montessori, Rudolfa Steinera i Célestina Freineta. *Školski vjesnik: časopis za pedagoška i školska pitanja*. 56 (1), 65-77. Preuzeto 29. kolovoza 2017. iz
<http://hrcak.srce.hr/file/122949>
20. Rajić, V. (2012). Samoaktualizacija, optimalna iskustva i reformske pedagogije. *Napredak*. 153 (2), 235-247. Preuzeto 10. rujna 2017. iz
<http://hrcak.srce.hr/file/123331>
21. Milutinović, J., Zuković, S. (2012). Odgojne i obrazovne tendencije: Privatne i alternativne škole. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 15 (2), 241-266. Preuzeto 13. rujna 2017. iz
http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=157312

POPIS SLIKA

Slika 1. Maria Montessori

Slika 2. Učionica u Osnovnoj Montessori školi „Barunice Dédée Vranyczany“

Slika 3. Materijal u Osnovnoj Montessori školi „Barunice Dédée Vranyczany“

Slika 4. Pribori za praktične vježbe

Slika 5. Pribor za razvoj osjetilnosti

Slika 6. Pribor za matematiku

Slika 7. Pribor za razvijanje govora i jezika

Slika 8. Slova od brusnog papira

Slika 9. Pribor za kozmički odgoj

Slika 10. Učionica za kozmički odgoj u Osnovnoj Montessori školi „Barunice Dédée Vranyczany“

Kratka biografska izjava

Moje ime je Marija Kovačić. Rođena sam 18. rujna 1993. godine u Zagrebu. Završila sam srednju Ekonomsku školu u Velikoj Gorici 2012. godine i time stekla zvanje ekonomista. Akademske godine 2012./2013. upisala sam Učiteljski studij, Sveučilišta u Zagrebu na odsjeku u Petrinji, smjer razredna nastava s modulom Informatičke znanosti. Kroz studij radila sam razne studentske poslove poput: pomoćnog radnika u trgovini, animatora na rođendanima te promotora u trgovačkim centrima.

Izjava o samostalnoj izradi rada

IZJAVA

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad izradila samostalno, isključivo znanjem stečenim na Učiteljskom fakultetu, služeći se navedenim izvorima podataka i uz stručno vodstvo mentorice doc. dr. sc. Marine Đuranović, kojoj se ovim putem još jednom srdačno zahvaljujem na pruženoj pomoći tijekom izrade diplomskog rada.

U Petrinji, rujan 2017.